

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Katedra systematické teologie

Jakub Ertl

**Teologie služeb v církvi v díle Richarda
Gaillardetze**

Diplomová práce

Vedoucí práce: Josef Mikulášek, Ph.D.

Obor: Katolická teologie

OLOMOUC 2024

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a použil jsem
přitom jen uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 12. 4. 2024

Děkuji panu Josefu Mikuláškov Ph.D. za odborné vedení práce a poskytnutí cenných rad a podnětů, především při volbě pramenů a uspořádání práce. Děkuji mé milé snoubence za podporu a trpělivost. Děkuji tetě Lence za korekturu práce a bratru Vojtovi za zpětnou vazbu a konzultaci. Díky Bohu.

Obsah

ÚVOD	6
1 PODÍL POKŘTĚNÝCH NA TRIA MUNERA JEŽÍŠE KRISTA – HODNOCENÍ SITUACE PŘED II. VATIKÁNSKÝM KONCILEM A PO KONCILU	9
1.1 AUTORITA V NOVÉM ZÁKONĚ A RANÉ CÍRKVI	9
1.1.1 <i>Boží autorita.....</i>	<i>9</i>
1.1.2 <i>Ježíšova autorita.....</i>	<i>10</i>
1.1.3 <i>Charismatická autorita Ježíše</i>	<i>11</i>
1.1.4 <i>Nástupnictví a předání autority.....</i>	<i>12</i>
1.2 ECCLESIA DOCENS A ECCLESIA DISCENS	13
1.3 II. VATIKÁNSKÝ KONCIL A OBNOVA EKLEZIOLOGIE	15
1.3.1 <i>Boží lid a pozitivní teologie laiků</i>	<i>16</i>
1.3.2 <i>Tria munera jako podíl na Kristově kněžství všech věřících</i>	<i>19</i>
1.3.2.1 <i>Kněžská služba</i>	<i>20</i>
1.3.2.2 <i>Prorocká služba.....</i>	<i>21</i>
1.3.2.3 <i>Služba krále – otázka moci v církvi</i>	<i>22</i>
1.3.3 <i>Predicate evangelium.....</i>	<i>23</i>
2 EKLEZIOLOGIE RICHARDA GAILLARDETZE NA POZADÍ RECEPCE II. VATIKÁNSKÉHO KONCILU	26
2.1 RICHARD GAILLARDETZ, JEHO VÝZNAM A DÍLO	26
2.2 AUTORITA A MOC V CÍRKVI.....	29
2.2.1 <i>Moc v církvi</i>	<i>30</i>
2.2.2 <i>Autorita v církvi.....</i>	<i>31</i>
2.2.2.1 <i>Důvěra jako základ autority – Joseph Komonchak</i>	<i>34</i>
2.3 MAGISTERIUM, VYKONÁVÁNÍ UČITELSKÉHO ÚŘADU PAPEŽEM A BISKUPY	36
3 TEOLOGIE SVĚCENÝCH I NESVĚCENÝCH SLUŽEB V DÍLE RICHARDA GAILLARDETZE	42
3.1 SYNDALITA JAKO RÁMEC PRO HIERARCHICKOU SLUŽBU	42
3.2 CÍRKEV JAKO USPOŘÁDANÉ SPOLEČENSTVÍ	45
3.3 KŘESTNÍ ZMOCNĚNÍ – USPOŘÁDANÉ SLUŽBY	46

3.4	TEOLOGIE SVĚCENÝCH SLUŽEB	48
3.5	TEOLOGIE NESVĚCENÝCH SLUŽEB	52
3.5.1	<i>Instalované služby</i>	53
3.5.2	<i>Pověřené služby</i>	54
3.6	TESTAMENT RICHARDA GAILLARDETZE.....	55
3.6.1	<i>Institucionální realita církve</i>	55
3.6.2	<i>Rovnováha mezi nároky autoritativní tradice a odpovědnou kritikou</i>	56
3.6.3	<i>Plné přijetí sensus fidelium</i>	56
	ZÁVĚR	58
	ANOTACE	60
	SUMMARY	61
	BIBLIOGRAFIE	62
	SEZNAM ZKRATEK	68

ÚVOD

Britský teolog P. T. Forsyth na přelomu 19. a 20. století napsal: „otázka autority (...) ve své náboženské podobě je první a poslední otázkou života. (...) Jakmile problém autority skutečně zvedne hlavu, všechny ostatní ustoupí do pozadí.“¹

Moc řízení v katolické církvi je dynamickým a vyvíjejícím se aspektem její identity. Je zakořeněna v autoritě Písma, Tradice a hierarchické struktury církve. Historický vývoj papežského primátu a biskupské autority utvářel způsob řízení církve, přičemž autorita se vykonávala skrze encykliky, koncily, synody a kanonické právo.²

V reakci na současné výzvy se církve snažila přizpůsobit a reformovat své řídicí struktury tak, aby lépe reagovaly a byly lépe vykazatelné.³ Zásadním momentem tohoto vývoje byl Druhý vatikánský koncil, který zdůraznil jednotu církve jako Božího lidu a vybídl k většímu zapojení laiků ve snaze reflektovat vlastní poslání církve.

V životě církve, na rozdíl od oligarchie, nemá mít moc jen několik vyvolených.⁴ Z pohledu ekleziologie nám Duch svatý daruje moc ve křtu jako nezbytnou výbavu k životu. Tímto darem Ducha je nám dána schopnost žít své křestní povolání a účinně se podílet na službě budování církve a na jejím poslání.⁵

¹ P.T. Forsyth, *The Principle of Authority in Relation to Certainty, Sanctity, and Society; an essay in the philosophy of experimental religion*, London: Hodder and Stoughton, 1913, s. 1. Překlad autora práce.

² Srov. Chapman, Mark. "Authority." Essay. In *The Routledge Companion to the Christian Church*, edited by Gerard Mannion and Lewis Mudge, 497–510. New York: Routledge, 2008.

³ Vykazatelnost ve významu odpovědnosti vůči těm, kterým slouží. Tedy lidově *skládání účtů*.

⁴ Srov. Gaillardetz, Richard R. *By what authority?: Foundations for Understanding Authority in the Church*. Collegeville, MN, USA: Liturgical Press Academic, 2018. s. 117-120. Srov. LG 32.

⁵ Srov. Gaillardetz, Richard R. "The Ecclesiological Foundations of Modern Catholic Social Teaching." Essay. In *Modern Catholic Social Teaching: Commentaries and Interpretations*, edited by Kenneth R. Himes, 72–98. Washington, D.C.: Georgetown University Press, 2005. s. 92.

Moc, kterou dostáváme skrze křesťanskou iniciaci, nám umožňuje naplňovat naše povolání Ježíšových učedníků. Jsme zmocněni sdílet dobrou zprávu o Ježíši Kristu, usilovat o svatost, milovat bližního, pečovat o nejmenší, pracovat pro spravedlnost a budovat Kristovo tělo prostřednictvím uplatňování našich zvláštních darů ve službě církvi.⁶

Jakékoli nové zmocnění, kromě toho, které je zaměřeno na naše společné učednictví, musí být striktně funkcí našeho vstupu do nějakého nového církevního vztahu, jako k tomu dochází při svátostném svěcení. O moci nelze uvažovat odděleně od konkrétního církevního vztahu, ať už je tento vztah konstituován svátostnou iniciací nebo svěcením.⁷

V této práci se věnujeme výše nastíněným tématům, přičemž struktura práce zhruba odpovídá tomuto schématu. Naším cílem je vnést do českého prostředí teologický příspěvek nedávno zesnulého významného amerického teologa Richarda Gaillardetze.

Při zpracování této práce zamýšlíme použít zejména analytickou a deskriptivní metodu. Použitím metody obsahové analýzy se pokusíme identifikovat klíčové prvky koncilní a pokoncilní ekleziologie pojící se s teologií služeb, a především klíčové aspekty ekleziologie v Gaillardetzově díla se zaměřením právě na teologii služeb. Metodou deskriptivní se výše uvedenou tematiku pokusíme přiblížit čtenáři.

Právě zaměření na osobu a dílo Gaillardetze tvoří specifický přínos této práce, jelikož jeho myšlenky jsou v našem prostředí do dnešní doby takřka neznámé. Touto prací se snažíme prolomit jazykovou bariéru, která může bránit přístupu k přínosnému dílu Gaillardetze, protože do českého jazyka jeho dílo, až na jednu malou výjimku, ještě nikdo nepřeložil.⁸ Všechny jeho knihy a články, ze kterých čerpáme, jsou tedy v originálním, anglickém znění.

K datu 4. 4. 2024 si nejsme vědomi, že by o tomto autorovi již byla napsána jiná

⁶ Gaillardetz. *The Ecclesiological Foundations*. s. 92. Překlad autora práce.

⁷ Srov. *Ibid.* s. 92.

⁸ Zde dáváme k nahlédnutí jediný text od tohoto autora přeložený do češtiny, který jsme během našeho studia našli. Srov. Gaillardetz, Richard R. "Synodální Způsob Služby a Uspořádání Církve." *Getsemany*, January 2022. <http://www.getsemany.cz/node/3929>.

kvalifikační práce. To znamená, že se v naší práci skutečně vydáváme na *dobrodružnou výpravu* do dosud neprobádaného území. To, co jsme během této *expediční výpravy* objevili, bychom nyní rádi sdíleli se čtenáři.

Vysokou aktuálnost diplomové práce dokazuje také právě probíhající synodální proces, kdy věřící promýšlejí autoritu v Církvi, participaci na jejím poslání, důležitost naslouchání nebo také úlohu biskupa, kněze a jáhna. Určitou synodální dynamiku můžeme pozorovat také v současné církvi. Sám Richard Gaillardetz se hlásil k myšlence synodality a ve svém díle se výše zmíněnými tématy zabýval. V naší práci těmto tématům také věnujeme určitý prostor.

Diplomová práce je rozdělena na tři kapitoly. První kapitolu tvoří uvedení do tématu autority Ježíše Krista a podílu pokřtěných na této autoritě zejména formou participace na trojím úřadu Ježíše Krista. Skrze tato témata směřujeme ke službám v rámci církve. V naší práci se zaměřujeme převážně na období po II. vatikánském koncilu, kam spadá také apoštolská konstituce *Predicate evangelium*, které se také dostane krátkého prostoru.

Druhá kapitola představuje osobu Richarda Gaillardetze a jeho ekleziologický příspěvek v oblasti autority, moci a učitelského úřadu a vytváří odrazový můstek pro třetí kapitolu. Třetí kapitola je zasazena do kontextu předchozích kapitol a postupně skrze synodalitu a křest směřuje k teologii svěcených a nesvěcených služeb v díle R. Gaillardetze, jehož inovativní přínos k promýšlení ekleziologie II. vatikánského koncilu je hlavním jádrem této práce.

1 PODÍL POKŘTĚNÝCH NA TRIA MUNERA JEŽÍŠE

KRISTA – HODNOCENÍ SITUACE PŘED II.

VATIKÁNSKÝM KONCILEM A PO KONCILU

1.1 AUTORITA V NOVÉM ZÁKONĚ A RANÉ CÍRKVI

Boží *autorita*, a především *autorita* Ježíše Krista je klíčová pro pochopení termínu *trojí úřad Krista*, který je zase zásadní pro teologii Božího lidu a následně pro *teologii služeb*. Vždyť nabytím určitého služebného stavu ke společenství velmi často souvisí i přijetí a výkon autority. Zároveň je zřejmé, že bez Ježíšovy autority se reálně nedá vést křesťanský život. Z těchto důvodů se na počátku celé práce budeme věnovat pojmu *autorita* v Novém zákoně a v rané církvi.

Nový zákon užívá pro termín autorita řeckého slova ἐξουσία, „které znamená oprávněná, skutečná a ničím neomezovaná moc jednat, anebo vlastnit, ovládat, využívat či něco nebo někoho odstraňovat.“⁹ Pojem *exúsia* se dá také přeložit jako zákonná moc, naproti tomu termín *dynamis* se pojí pouze s fyzickou silou. Termín *exúsia* se dá použít dvojím způsobem, buď s důrazem na oprávněnost výkonu moci, anebo na realitu moci oprávněně vykonávané.

V celé Bibli vládne přesvědčení, že jedinou oprávněnou moc nad stvořením disponuje pouze jeho Stvořitel. Od Hospodina má původ také veškerá lidská autorita a ten, komu se svěřuje, má zodpovědnost za její správné uplatňování.¹⁰

1.1.1 Boží autorita

Hospodin je trvalý a univerzální pán nad světem, na tento fakt odkazuje Boží autorita.¹¹ Boží královská autorita nad světem i lidstvem se projevuje v Hospodinově

⁹ Douglas, J. D., ed. *Nový Biblický slovník*. Praha: Návrat domů, 2009. s. 76.

¹⁰ Srov. *Ibid.* s. 76-77.

¹¹ Srov. Ex 15,18; Ž 29,10; 93,1n; 146,10; Da 4,34n.

oprávněné moci nakládat s člověkem, jak uzná za vhodné¹² „a v nepopíratelném nároku, aby se mu lidé podřizovali a žili k jeho slávě.“¹³ Boží autorita se v Bibli projevuje tím, že ti, kdo ji nerespektují, na sebe svolávají soud Boží.

V období Staré smlouvy Hospodin svou autoritu vykonával „prostřednictvím proroků, kněží a králů, kteří měli vyhlášovat jeho poselství (Jr 1,7nn), vyučovat jeho zákonům (Dt 31,11; Ma 2,7) resp. v souladu s těmito zákony panovat (Dt 17,18nn).“¹⁴ Pokud byli věrní svému poslání, disponovali Hospodinem svěřenou autoritou Božích představitelů. Písmo pak platilo za Bohem dané a autoritativní – poučovalo Izrael o vůli jejich Krále (srov. Ž 119), a taktéž mělo roli Hospodinova *zákoníku* pro lid, aby mohl žít podle jeho vůle (srov. 2 Kr 22–23).¹⁵

1.1.2 Ježíšova autorita

Nový zákon předkládá obšírné vyprávění o Ježíšově autoritě. K označení jeho moci hluboce spjaté s božskou legitimitou používá termín právě termín *exousia*, kterému jsme se již věnovali. Také Ježíšova autorita se zakládá na jeho královském postavení. Jeho autorita je „osobní i oficiální, protože Ježíš je jak Božím Synem, tak Synem člověka.“¹⁶ Jako člověku – Mesiáši mu autoritu svěřil Hospodin, jehož vůli plní. (Srov. Mt 8,9n) Jako Boží Syn má autoritu osobní, protože je Bůh.

Stručně řečeno, autorita Ježíše Krista představuje autoritu Mesiáše – pravého Boha a pravého člověka, který koná vůli svého Otce v dvojí funkci:

1. lidského služebníka, v němž se setkávají spasitelné úřady proroka, kněze a krále, 2. Božího Syna, jenž se podílí na všech Otcových činech (J 5,19nn).¹⁷

Toto pojetí autority nám dosvědčují synoptická evangelia, zejména Lukášovo a Markovo, kde je Ježíšova autorita přímo spojena s Boží mocí. Toto spojení ilustruje Lukáš 4,32¹⁸, kde je Ježíšovo učení popsáno jako pronesené *s autoritou*, což ho

¹² Apoštol Pavel to používá obraz hrncíř a jeho moci – *exúsia* nad hlinou. Viz. Ř 9,21; srov. Jr 18,6.

¹³ Douglas. s. 77.

¹⁴ Ibid. s. 77.

¹⁵ Srov. Ibid. s. 76-77.

¹⁶ Ibid. s. 77.

¹⁷ Ibid. s. 78.

¹⁸ „Žasli nad jeho učením, poněvadž jeho slovo mělo *moc*.“

radikálně odlišuje od ostatních náboženských učitelů té doby.

Klíčový moment Markova evangelia¹⁹ to dále objasňuje – Ježíš prohlašuje, že Syn člověka má na zemi moc odpouštět hříchy. Toto prohlášení bylo revoluční a přímo zpochybňovalo převládající náboženské normy. Ježíš se neprezentoval jako pouhý učitel nebo prorok, ale přímo o sobě prohlásil, že má božskou autoritu.²⁰

Ježíšovo prohlášení, že jedná v autoritě Boha nutně vyvolává konflikt. V Markovi 11:28²¹ se Ježíše pomlouvači ptají na zdroj jeho autority, což zdůrazňuje napětí, které jeho tvrzení vyvolala. Jeho odpovědi jsou poněkud kryptické, což ještě více zdůrazňuje jedinečnou povahu jeho autority, která nebyla odvozena z tradičních náboženských nebo společenských struktur, ale vycházela přímo od Boha. Odpověď na otázku zákoníků je obsažena v jeho skutcích, zejména v konání zázraků a exorcismů, které byly považovány za hmatatelné projevy božské moci, která skrze něj působila.²²

1.1.3 Charismatická autorita Ježíše

Koncept Ježíšovy autority přesahuje tradiční pojetí moci a úzce se shoduje s tím, co sociolog Max Weber nazval *charismatickou autoritou*. Tato forma autority je zakořeněna v osobním charismatu a vnímaných božských vlastnostech jednotlivce, což ji odlišuje od běžných modelů vedení. Ježíšovo charisma nebylo jen záležitostí osobní přitažlivosti, skutečně pramenilo z božského zdroje, a tak bylo i vnímáno.

Ježíšova charismatická autorita se projevovala různými způsoby. Jeho učení, podobenství a jednání s lidmi zjevovalo autoritu, která nebyla založena na vědomostech nebo tradici, ale na něčem zcela mimořádném. Ježíšovi posluchači si to často uvědomovali, protože na ně často zapůsobila autorita, s níž mluvil.²³

Tato božská autorita, měla praktické důsledky. Ježíš reinterpretoval tradiční židovské zákony a učení, a vytvořil nová paradigmata duchovního chápání a praxe. Například jeho učení o lásce, odpuštění a Božím království, které bylo zakořeněno v

¹⁹ „Abyste však věděli, že Syn člověka má moc na zemi odpouštět hříchy“ – řekne ochrnutému:“ (Mk 2,10)

²⁰ Srov. Chapman. s. 500.

²¹ a řekli mu: „Jakou mocí to činíš? A kdo ti dal tuto moc, abys to činil?“

²² Srov. Chapman s. 500; Douglas. s. 78.

²³ Srov. Lk 4,32

jeho jedinečné autoritě Božího Syna, představovalo radikální odklon od existujících náboženských doktrín.

Kromě toho Ježíšovy zázraky a skutky, jako například uzdravování nemocných a vyhánění démonů, sloužily jako mocné projevy této charismatické autority. Tyto činy nebyly vnímány pouze jako zázraky ve fyzickém smyslu, ale také jako symbol hlubší duchovní skutečnosti, která zpochybňovala a transformovala existující náboženské a společenské normy.

Tato forma autority byla vskutku revoluční, protože přímo konfrontovala zavedené vzorce chování a víry. Nebyla odvozena z institucionálních nebo tradičních zdrojů, ale byla vnitřně spojena s Ježíšovou identitou a posláním. Ježíšova charismatická autorita tak sehrála klíčovou roli při utváření jeho učení a formování rané křesťanské církve a položila základy, které hluboce ovlivnily křesťanskou teologii a praxi.²⁴

1.1.4 Nástupnictví a předání autority

Posloupnost a předávání Ježíšovy autority jsou klíčové pro pochopení vývoje rané křesťanské církve. Zpočátku byla Ježíšova charismatická autorita osobní a přímo souvisela s jeho božským posláním. Jak se však raná církev vyvíjela, musela být tato autorita institucionalizována a udržována i mimo jeho fyzickou přítomnost.

Nový zákon tento přechod odráží. Ježíšovi přímí učedníci, kteří jím byli vyvoleni a kteří byli svědky jeho života a vzkříšení, nesli jeho charismatickou autoritu. Po jejich smrti však nastává problém. Zpočátku byla kontinuita chápána jako věrnost apoštolskému učení. Rolí biskupa bylo dbát na tuto věrnost.

Postupně dochází k *rutinizaci charismatu*. Jak se blízký návrat Krista stával méně reálným, raná církev čelila výzvě zajistit kontinuitu víry a autority, to vedlo k rozvoji církevních struktur. Během třetího století se začala rozvíjet myšlenka apoštolské posloupnosti – kontinuita církve nyní spočívá na přímé následnické linii od apoštolů. Později, hlavně v době velkých dogmatických zápasů s herezí, dochází k posílení role

²⁴ Srov. Hood, Adam. "Governance." Essay. In *The Routledge Companion to the Christian Church*, edited by Gerard Mannion and Lewis Mudge, 536–49. New York: Routledge, 2008. s. 536-537; Chapman. s. 500-503; Gaillardetz. By what. s. 12.

biskupů, kteří začali být považováni za legitimní nástupce apoštolů. Jejich úkolem bylo uchovávat a předávat Ježíšovo učení a autoritu, a tak zajišťovat stabilitu a růst křesťanského společenství.²⁵

1.2 ECCLESIA DOCENS A ECCLESIA DISCENS

Od prvotní církve se nyní přesouváme o několik století dále do období středověku.²⁶ V mezičase došlo k aplikování mnišského způsobu života na službu kleriků, a to je jedním z důvodů, proč během středověku nastává postupnému rozdělení církve na dvě skupiny, na dva různé *lidy*.²⁷

Kněžský stav byl definován slavením liturgie, vyhrazené pouze vybraným²⁸, a také ideálem mnišských otců, tedy nerozděleným odevzdáním se Bohu a opuštěním světa. Laici jsou oproti nim ti, kdo „žijí svůj život ve stavu nedokonalosti“ a jejich stavu je třeba rozumět jako „ústupku lidským slabostem.“²⁹

Vlastním církevním lidem se stávají klerikové, kteří jsou považováni za

²⁵ Srov. Douglas. s. 78; Chapman. s. 501-502; Hood. s. 543. Ke kritickému pohledu na ustanovení úřadů a hierarchie viz. Theobald, Michael. “Problém Úřadů – Zacházení S Biblí v Katolické Církvi.” Getsemany, September 2023. <http://www.getsemany.cz/node/4167>.

²⁶ Jako počátek středověku se běžně uvádí rok 476, kdy došlo k pádu Západořímské říše. Naopak s koncem středověku bývají běžně spojována dvě události, a to je pád Konstantinopole roku 1453, a také objevení Ameriky Kryštofem Kolumbem roku 1492. Srov. “Středověk.” Wikipedia, February 21, 2024. <https://cs.wikipedia.org/wiki/St%C5%99edov%C4%9Bk>.

²⁷ Zde máme na mysli množné číslo od podstatného jména lid, tedy obdobnou skupinu lidí jako třeba národ.

²⁸ Congar píše o 9. a 10. století: „V této době věřící již latině nerozuměli, od konce 8. století se kánon říká tiše, kněz celebruje zády k lidu, věřící již nepřinášejí své dary k oltáři, v klášteřích přibývá „tichých“ mší... V této době bychom mohli začít sbírat svědectví, podle kterých církev sestává hlavně z kléru.“ Congar, Yves. *HDG; Bd. III, 3c*. Freiburg/Basel/Wien, 1971. s. 32. Citováno podle Neuner, Peter. *Laici a klérus?: Společenství božího lidu*. Praha: Vyšehrad, 1997. s. 193.

²⁹ Neuner. s. 55.

duchovní³⁰, kdežto laici za tělesné. Laik je vnímán jako

vir saecularis, člověk uvězněný v oblasti světa, který nesmí v církvi promluvit a nemá v ní do ničeho mluvit. Je to *vir subditus*, podrobený duchovnímu, kterému má naslouchat a poslouchat ho, a je klérem posuzován a souzen. A nakonec také *vir illiteratus*, nevzdělanec, analfabet.³¹

Humbert de Silva Candida (+1061), otec sporu o investituru, píše: „Laici se mají věnovat pouze svým záležitostem, totiž světským, a klerikové pouze svým, totiž církevním a duchovním. Jako se klerikové nemají vměšovat do světského, tak ani laici do duchovního.“³²

Bohužel také došlo k tomu, že „se veškerá církevní služba zredukovala na jednu službu, a to na službu zasvěcených osob, která byla někdy vnímána jako mocenská elita církve.“³³ Dokonce ještě v nedávné době znamenal vstup do semináře vlastně vstup do církve, pokud seminarista formaci opustil, bylo to chápáno jako její opuštění.³⁴

Tento stav ekleziologické sebereflexe církve trval až do dvacátého století.

³⁰ Duchovní ve smyslu: ti, kteří mají Ducha svatého; v tomto pojetí byl Duch svatý propůjčován ordinací a úřadem. V nejvyšší míře duchovní osobou je dle této teologie papež, pro kterého platí slova svatého Pavla: „Duchovní člověk posuzuje všechno, jeho však nemůže nikdo posoudit.“ (1K 2,15) Srov. Neuner s. 61.

³¹ Neuner s. 61-62. Autor dále argumentuje, že při tomto ponižování laiků a dělení Božího lidu působili ještě jiní *duchové* než pouze Duch svatý. Církve je svatá, ale zároveň i církev hříšníků, Boží Duch ji vede, ale to neznamená, že nekráčí klikatě a s určitými oklikami.

³² Arnold, Franz Xaver. *Glaubensverkündigung und Glaubensgemeinschaft: Beiträge zur theologie der verkündigung, der pfarrei und des laientums*. Düsseldorf: Patmos, 1955. s. 118. Citováno podle Neuner. s. 53.

³³ Conway, Eamonn. „Ministry.“ Essay. In *The Routledge Companion to the Christian Church*, edited by Gerard Mannion and Lewis Mudge, 550–59. New York: Routledge, 2008. s. 553. Překlad autora práce.

³⁴ Srov. *ibid.* s. 553; Srov. Joyce, James. *PORTRÉT UMĚLCE v jinošských Letech*. Praha: Argo, 2012. s. 130. V tomto úryvku můžeme zahlédnout odraz percepce identity kněze v roce 1914, kdy toto dílo vyšlo. „Ani král ani císař nemá tady na zemi moc božího kněze. Ani anděl, ani archanděl v nebi, ani světec, ba ani Blahoslavená Panna nemá moc božího kněze: moc klíčů, moc svazovat a zprošťovat hříchu, moc exorcismu, moc vymítat z božích tvorů zlé duchy, kteří je ovládají, moc a sílu, že Bůh sestoupí na oltář a vezme na sebe způsobu chleba a vína. Jaká to, Štěpáne, strašlivá moc!“

Veškerou pravomocí k apoštolátu disponovala hierarchie, jen ona mohla laikům propůjčit toto právo, a kdykoliv mohla tuto delegovanou moc odejmout. Vždyť ještě za papeže Pia XII.³⁵ převládal náhled, že církev tvoří sám klérus. „On má vše, veškerou pravomoc, která je církvi dána, a nechybí mu nic z toho, co ustanovuje církev.“³⁶ Laici tedy církvi nepřispívají ničím novým, klérus má vše sám v sobě a laici ho nemohou obohatit.³⁷

1.3 II. VATIKÁNSKÝ KONCIL A OBNOVA EKLEZIOLOGIE

Pojďme si teď stručně načrtnout změny v ekleziologii, které se udály na II. vatikánském koncilu³⁸ a které se týkají našeho tématu. Tyto změny v katolické eklesiologii můžeme přirovnat k zemětřesení, jelikož byly opravdu razantní. Inovativní postup koncilu si můžeme přiblížit pomocí dvou termínů, z nichž jeden je francouzský a druhý italský. *Ressourcement* – „návrat teologické reflexe k biblickým, patristickým a liturgickým pramenům, které byly v katolické tradici příliš dlouho opomíjeny“, a *aggiornamento* – „aktualizace církve ve světle nových historických, kulturních, sociologických a pastoračních okolností.“³⁹

Oba tyto procesy můžeme hodnotit jako úspěšné, avšak celkový teologický posun koncilu můžeme považovat za přechodný ve smyslu, že naznačil směr, kterým se má církev ubírat a nabídl určité koncepty, které je třeba dále rozpracovat. Zároveň v některých prohlášeních můžeme pozorovat určitou nejednoznačnost a nekonzistenci. Mezi nejvýznamnější přínosy koncilu patří obnovená teologie laiků a prohlášení jejich účasti na trojím úřadě Krista. Tato témata jsou úzce spojená s teologií služeb, a proto

³⁵ Byl papežem mezi léty 1939 a 1958.

³⁶ Neuner. s. 87.

³⁷ Srov. Ibid. s. 84-88.

³⁸ Koncil byl svolán papežem Janem XXIII, a jeho zasedání probíhala mezi léty 1962-1965.

³⁹ Gaillardetz, Richard. “Re-Thinking the Lay/Clergy Distinction – Richard Gaillardetz.” Richard Gaillardetz, 2014. https://richardgaillardetz.files.wordpress.com/2014/04/rethinking_the_lay-clergy_distinction.pdf. s. 7. Překlad autora práce; srov. Madar, Martin. The church of god and its human face: The contribution of Joseph A. Komonchak to ecclesiology. Eugene, OR: Pickwick Publications, 2021. s. 2-32; Malley Bullman. s. 312-316.

se jim budeme věnovat.⁴⁰

1.3.1 *Boží lid a pozitivní teologie laiků*

Že II. vatikánský koncil učinil značný pokrok v teologii laiků, je naprosto zřejmé. „Jeho učení je *na hony vzdáleno* předkoncilní tendenci chápat laiky jako pouhé příjemce pastoračních iniciativ kléru.“⁴¹ Podle koncilu jsou laici oprávněni a povinni zapojit se aktivně do apoštolátu církve (LG 30; 33). Všichni pokřtění mají účast na kněžském, prorockém a královském úřadu Krista. (LG 34-36). Každý věřící je volán k plné, vědomé a aktivní účasti na liturgii, tak jak je to vyžadováno *povahou liturgie* (SC 14). Pastýři jsou vyzváni uznávat odbornost, kompetenci a důstojnost laiků a přijímat jejich rady (LG 37). Koncil laikům povoluje, věnovat se akademickému studiu teologie a Písma (GS 62). Vyzývá laiky k převzetí iniciativy při proměně světského řádu (LG 31; GS 43).⁴²

Nejčastější výklad koncilu vidí laiky jako komplementární kategorii křesťanů vzhledem ke kléru a definuje je jejich jedinečným posláním *zasvěcovat svět Kristu*. Tento pohled staví laiky do protikladu ke kléru. Můžeme jej zaznamenat v článku 31 věroučné konstituce o církvi *Lumen gentium*, který říká: laiky jsou „všichni věřící křesťané mimo členy stavu duchovenského a stavu řeholního“. V tomto článku se dále o laicích a povaze jejich identity píše:⁴³

⁴⁰ Srov. Gaillardetz. Re-Thinking. s. 7-8.

⁴¹ Gaillardetz. Re-Thinking. s. 8. Překlad autora práce.

⁴² Srov. Ibid. s. 8.

⁴³ Srov. Ibid. s. 8-9.

...vlastní a zvláštní vlastnost laiků je jejich světský ráz. Členové duchovního stavu se sice někdy mohou zabývat světskými záležitostmi a vykonávat též světské zaměstnání, ale z důvodu svého zvláštního povolání jsou určeni v první řadě a vlastním zaměřením k posvátné službě. Řeholníci vydávají svým stavem jasné a skvělé svědectví, že svět nemůže být přetvořen a Bohu zasvěcen bez ducha blahoslavenství. Z vlastního povolání laiků vyplývá úkol hledat Boží království tím, že se zabývají časnými věcmi a upravují je podle Boha. Žijí ve světě, to znamená ve všech světských povoláních a činnostech a v běžných podmínkách rodinného a společenského života, z nichž je jejich existence takřka utkána. Tam je volá Bůh k tomu, aby plnili sobě vlastní úkoly v duchu evangelia a jako kvas přispívali k posvěcení světa jaksi z nitra.

Obdobně se o laicích píše v dekretu *Apostolicam actuositatem*⁴⁴:

Protože je laickému stavu vlastní žít uprostřed světa a světských záležitostí, jsou laici povoláni k tomu, aby rozehřívání křesťanským duchem působili apoštolsky ve světě jako kvas... Laici pak mají na sebe vzít budování časného řádu jako svou vlastní úlohu. (AA 2; 7).

I ve spisech papeže Jana Pavla II.⁴⁵ najdeme tento pohled na laiky, který jim dává výlučnou odpovědnost za *consecratio mundi*⁴⁶. Jiný pohled však zastává Edward Schillebeeckx, který si všímá *hierarchických předpokladů*, ze kterých koncil vychází:⁴⁷

⁴⁴ Dekret o apoštolátu laiků II. vatikánského koncilu, vyšel roku 1965.

⁴⁵ Srov. Jan Pavel II. *Christifideles Laici*. Praha: Zvon, 1990.

⁴⁶ Posvěcování světa – zasvěcování světa Kristu.

⁴⁷ Srov. Gaillardetz. *Re-Thinking*, s. 10.

Zde se často zapomínalo, že tento pozitivní obsah [teologie laiků] je již dán křesťanským obsahem slova *Christifidelis*.⁴⁸ Charakteristický rys laiků se začal vysvětlovat jejich vztahem ke světu, zatímco charakteristickým rysem kléru byl jejich vztah k církvi. Zde obě strany nedokázaly spravedlivě ocenit církevní rozměr každého *Christifidelis* a jeho vztahu ke světu. Duchovní se stávají apolitickými muži církve; laici jsou méně církevně angažovaní, politicky angažovaní *muži světa*. V tomto pojetí nebyl ontologický status *nového člověka* znovuzrozeného křtem Ducha uznán v jeho vlastní individuální hodnotě, ale pouze z hlediska statusu duchovenstva.⁴⁹

To, co popisuje Schillebeeckx, se dá nazvat silně kontrastní teologií laiků. Pokud se však zaměříme na učení koncilu komplexně, je zřejmá existence *společné matrice* všech pokřtěných. Přesunutí kapitoly o církvi jako Božím lidu před kapitolu o hierarchii v *Lumen Gentium* znamená určitý doklad této *jednotné matrice*. Právě v kapitole o Božím lidu se koncil zaměřil „na společnou matérii, na základní rovnost a důstojnost každého Ježíšova následovníka.“⁵⁰ Termín *christifidelis*, který jsme již zmínili výše, a důraz koncilu na kněžství všech věřících je zásadním svědectvím o přijetí *společné matrice* jako východiska teologických úvah koncilu.⁵¹

Bruno Forte ve svých spisech nevyhrazuje *laicitu* určité skupině v rámci církve, ale naopak ji přisuzuje celé církvi. „Pokud se *laicita* vztahuje k tomu, co je světské, co se nachází ve světě, pak je to celá církev, která je laická, protože je to celá církev, která je zasazena do světa.“⁵²

⁴⁸ V překladu *věřící* – tedy každý pokřtěný učedník Ježíše Krista.

⁴⁹ Schillebeeckx, Edward. *The church with a human face*. New York: Crossroad, 1985. s. 157. Překlad autora práce.

⁵⁰ Osborne, Kenan B. *Ministry: Lay ministry in the Roman Catholic Church*. New York: Paulist, 1993. s. 530nn. Překlad autora práce.

⁵¹ Srov. Gaillardetz. *Re-Thinking*. s. 10-11.

⁵² *Ibid.* s. 11. Překlad autora práce.

... vztah ke světské realitě je vlastní všem pokřtěným, i když v různých podobách, spojených spíše s osobními charismaty než se statickými kontrasty mezi laiky, hierarchií a církevním stavem... Nikdo není neutrální vůči historickým okolnostem, v nichž žije, a domnělá neutralita se může snadno stát dobrovolnou či nedobrovolnou maskou ideologií a zvláštních zájmů... Je to celé společenství, které se musí konfrontovat se světským světem, je tímto světem poznamenáno ve svém bytí i jednání. Celý Boží lid se musí vyznačovat pozitivním vztahem k sekulárnímu rozměru.⁵³

Na závěr bychom mohli spolu s Mezinárodní teologickou komisí prohlásit, že minimálně v teoretické rovině koncil rozbil karikaturu laiků, kteří pasivně přijímají službu od aktivní hierarchie, a „především představu striktního oddělení mezi učící církví (*Ecclesia docens*) a církví slyšící (*Ecclesia discens*) a učil, že všichni pokřtění mají svým vlastním způsobem účast na třech úradech Krista jako proroka, kněze a krále.“⁵⁴

1.3.2 Tria munera jako podíl na Kristově kněžství všech věřících

V průběhu 20. a 21. století teologové začali stále více reflektovat, že podíl na *jednom Kristově kněžství* mají všichni pokřtění (LG 10). V Bibli čteme, že jsme „rod vyvolený, královské kněžstvo, národ svatý, lid náležející Bohu“ (1 Pt 2,9). V minulosti se bohužel jednotě Božího lidu věnovalo jen málo pozornosti. Teologie Božího lidu však dnes tvoří základ pro zdravé porozumění služby *služebného* i *královského kněžstva*.⁵⁵

Jak jsme si již nastínili, na II. vatikánském koncilu dochází k obnově ekleziologie

⁵³ Forte, Bruno. *The Church, icon of the Trinity: A brief study*. Boston, MA: St. Paul Books & Media, 1991. s 54-55. Překlad autora práce.

⁵⁴ International Theological Commission. *Sensus fidei: In the life of the Church*. London: Catholic Truth Society, 2014. 4. Převzato z Rausch, Thomas P. “Leadership and Governance in the Church.” Essay. In *The Cambridge Companion to Vatican II*, edited by Richard R. Gaillardetz, 232–47. Cambridge, United Kingdom: Cambridge University Press, 2020. s. 245. Překlad autora práce. Český překlad dokumentu bohužel autor práce k dispozici nemá.

⁵⁵ Srov. Ryan, Fainche. “A Theology of Ministry.” *The Furrow* 60, no. 11 (2009): 588–95. <http://www.jstor.org/stable/27808942>. s. 588.

Božího lidu. Tato vize církve však není plně realizována díky částečnému zachování teologie církve jako *societas inequalis*⁵⁶, Bohem ustanovené *societas perfecta*⁵⁷ s hierarchickou strukturou řízení (LG 18; viz také LG 28).

Koncil sice pastýřům připomíná, že je Kristus neustanovil, aby vzali na sebe celé spásné poslání církve ve světě, a proto se po nich žádá, aby rozlišovali a uznávali služby a charismata laiků (LG 30), poslání laiků však vidí jen v sekulárním světě. Někteří sice mohou určitým způsobem sloužit i v rámci církve, ale tuto funkci mohou vykonávat jen z pověření, nikoliv ze svého křestního povolání.⁵⁸

Dekret o apoštolátu laiků *Apostolicam Actuositatem* vydaný II. vatikánským koncilem hovoří o zakořenění apoštolátu ve křtu a biřmování a zásadní roli Ducha svatého, který je dárce rozmanitých charismat: „Z přijetí těchto charismat... vzniká pro každého věřícího právo a povinnost uplatňovat je v církvi i ve světě k dobru lidí a k budování církve“ (AA 3). Každý věřící se tedy mocí Ducha svatého podílí na životě a poslání církve.⁵⁹

1.3.2.1 Kněžská služba

Tyto dary a charismata, kterými je každý věřící zavázán sloužit životu církve, bohužel příliš často nenacházejí praktické uplatnění v realitě církevní každodennosti. Učení o všeobecném kněžství věřících sice představuje jeden z nejvýznamnějších přínosů II. vatikánského koncilu, otcové koncilu však na rozdíl od služebného kněžství nestanovují konkrétní způsob, jak toto kněžství vykonávat.⁶⁰

⁵⁶ Nerovné společnosti, instituci – teorie o dvou lidech.

⁵⁷ *Dokonalé společnosti*, nebo také *institute*.

⁵⁸ Srov. Ryan. s. 589.

⁵⁹ Srov. *Ibid.* s. 590.-591.

⁶⁰ Srov. Lakeland, Paul. "The Laity." Essay. In *From Trent to Vatican II Historical and Theological Investigations*, edited by Raymond F. Bulman and Frederick J. Parrella, 193–208. New York: Oxford University Press, 2006.

„Služebný kněz, který vykonává svou službu, svou posvátnou mocí vytváří a řídí kněžský lid; v zastoupení Krista koná eucharistickou oběť a jménem celého lidu ji podává Bohu. Věřící mocí svého královského kněžství spolupůsobí při obětování eucharistie a uplatňují své kněžství přijímáním svátostí, modlitbou a děkováním, svědectvím svatého života, odříkáním a čínorodou láskou.“ (LG 10).

Nesvěcení křesťané jsou odkázáni uskutečňovat svou účast na úradě Krista kněze poněkud skrytě – tajně⁶¹ a zároveň mají pasivně přijímat služby vysvěcených jako viditelný projev jejich účasti na kněžství Ježíše Krista. Bylo by vhodné, aby všichni věřící našli vnější viditelné vyjádření svého kněžství.⁶²

Podíl na Kristově kněžství je vzácný dar, který potřebuje viditelné a veřejně účinné svědectví ve strukturálním životě církve. Věřit v opak znamená snažit se žít z ochuzené vize služby, vyznávat omezené a poškozené chápání poslání Božího lidu. Všeobecné a služebné kněžství nejsou prosté alternativní způsoby prožívání našeho křesťanského povolání, ale jsou hluboce souvisejícími a vzájemně závislými projevy Kristova kněžství. Žádné z nich není *vyšší* ani *lepší* než to druhé, obě jsou podstatné.⁶³

1.3.2.2 Prorocká služba⁶⁴

I v oblasti výkonu prorockého úradu Krista Božím lidem si můžeme povšimnout určitých problémů. Podle koncilu je dar neomylnosti dán celému Božímu lidu, nikoliv však pouze jeho části: „Celek věřících, kteří mají pomazání od Svatého (srov. 1 Jan 2,20 a 27), se nemůže mýlit ve víře.“ (LG 12).

⁶¹ Ryan v anglickém originálu používá jazykovou hříčku, o nesvěcených členech Božího lidu píše: „their participation in Christ's priesthood is to be hidden, secret. This secret ministry, 'secret service', of the vast majority of Christians needs to find visible expression.“ *Secret service* v překladu znamená *tajná služba*, toto sousloví jistě všichni známe z Jamese Bonda.

⁶² Srov. Ryan. s. 591-592.

⁶³ Ibid. s. 592. Překlad autora práce.

⁶⁴ Ačkoliv se v českém jazykovém prostředí více setkáváme s termínem prorocký úrad, přijde nám zde vhodné použít výraz služba jakožto jeho ekvivalent, který klade důraz na cíl onoho daru nebo ustanovení. Vždy jde o to sloužit církvi – Božímu lidu.

Je zřejmé, že zde koncil hovoří o *sensus fidei*.⁶⁵ Zdá se tedy, že koncil naznačuje podíl každého pokřtěného na daru neomylnosti. V tomto rámci se zdá logické, že zkušenosti a vhledy pokřtěných se budou podílet na magisteriu církve.

Ačkoli však koncil teologicky uznává *sensus fidei*, existuje zde známé napětí, neboť se zdá, že prorocká funkce pokřtěných, kteří nejsou vysvěceni, nemá ve strukturách církve stabilní a konkrétní místo; naopak veřejné tváři Kristovy církve dominují vysvěcené osoby.⁶⁶

1.3.2.3 Služba krále – otázka moci v církvi

II. vatikánský koncil nám tedy teologicky popisuje církev, kde celé společenství pokřtěných má moc, vykresluje církev jako společenství, kde každý pokřtěný je uznán za plnohodnotného účastníka „Kristových služeb a úřadů, i když v podstatně odlišných formách.“⁶⁷ Zatímco však svěcené osoby mají své místo v organizačních strukturách církve, ostatní pokřtění nemají řádné místo při procesech rozhodování, veřejného vedení a jiných pravomocí v církvi, které zůstávají v rukou ordinovaných.

Na pojem moc je třeba se dívat v křesťanském kontextu, pokud hovoříme o moci nebo autoritě v tomto kontextu, jedná se vždy o moc Kristovu a o autoritu Boží. Křest je pro nás zásadní událostí, dostáváme podíl na autoritě Ježíše Krista a jsme zmocněni Duchem svatým k tomu, abychom rostli do plnosti Krista.

Zde si můžeme povšimnout, že otcové koncili jsou si skutečně jistí tím, že mají podíl na Kristově kralování. Koncil učí, že biskup má povinnost a právo vládnout a učit jako podíl na Kristově královském a prorockém úřadu (LG 21). Římský biskup pak má „plnou, nejvyšší a všeobecnou pravomoc a je oprávněn ji vždycky svobodně uplatňovat“ (LG 22).

V kapitole o laicích se píše o *královské svobodě*, která se uplatňuje ve službě druhým (LG 36). „Zdá se, že bezmocnost a služba je údělem nevysvěcených, zatímco ti, kteří se těší biskupskému svěcení, mají vykonávat rozhodující účinnou moc ve

⁶⁵ Instinktivní citlivost a rozlišování ve věcech víry, které ve křtu obdrželi všichni členové církve od Ducha svatého.

⁶⁶ Ryan. s. 593. Překlad autora práce.

⁶⁷ Ibid. s. 593. Překlad autora práce.

společenství křesťanů.“⁶⁸ Nejsou však všichni věřící křtem zmocněni ke službě i ke křesťanské autoritě? Zatím však tato skutečnost nemá dosah až do životní reality církve, a tak nepsvěceným zůstává „malé nebo žádné veřejné vyjádření ve služebných a vedoucích strukturách církve.“⁶⁹ Vypadá to, jako by se různé aspekty Kristovy královské autority přiřadily různým třídám v rámci křesťanského společenství. Je však křesťanské vytvářet *kastovní* systém? Následujeme pravdivě evangelium, pokud nepsvěceným osobám vykazujeme pro jejich službu pouze sekulární oblast?⁷⁰

1.3.3 Predicate evangelium

Apoštolská konstituce Predicate evangelium, která vyšla v roce 2022 představuje zásadní zlom ve vývoji chápání řídicí moci v církvi. Tento dokument usiluje navázat na II. vatikánský koncil a jeho snahu, aby církev skutečně plnila svou úlohu hlásat Kristovo evangelium ve světě (LG 1). Již v jejím úvodu papež František pojednává o poslání církve těmito slovy:

...cílem poslání je skutečně darovat všem prožitek *nového* společenství, které vstoupilo s vtěleným Synem Božím do světových dějin. Tento život společenství propůjčuje církvi synodální tvář. Je to tedy církev vzájemného naslouchání, „kde se každý má čemu naučit. Věřící lid, biskupské kolegium, římský biskup: jedni naslouchají druhým a všichni společně přitom naslouchají Duchu svatému, Duchu pravdy (srov. Jan 14,17), aby poznali to, co Duch praví církvim (srov. Zj 2,7). (PE 4)

Podle kanonického práva mají možnost dostat se do řídicích pozic v církvi pouze klerici – kánon 129 říká: „...ti, kdo přijali svěcení, jsou způsobilí... k moci řízení“. A tak to v historii byl téměř vždy kněz nebo biskup, kdo zastával vyšší funkce v různých dikasteriích nebo dříve v kongregacích.

Predicate Evangelium č. 10 tedy znamená průlom, jelikož z ní vyplývá, že moc řídicí není navázána na kněžské svěcení. „Moc se odvozuje od delegování a podílu na

⁶⁸ Ryan. s. 593. Překlad autora práce.

⁶⁹ Ibid. s. 594. Překlad autora práce.

⁷⁰ Srov. Ibid. s. 595.

zástupné moci.“⁷¹ I v minulosti se stávalo, že nesvěcený člověk měl řídicí úlohu v církvi. Miguel Vaz, který byl laik, spravoval v letech 1532-1547 jako generální vikář celou Indii. V některých oblastech jsou to i dnes laici, kdo spravuje farnosti, křtí a zastupují církve ve svátosti manželství. Tito spravují křesťanskou obec bez vysluhování kněžských svátostí. V článku 10 se tedy píše:⁷²

Papež, biskupové a ostatní svěcení služebníci nejsou jedinými evangelizátory v církvi. Pastýři vědí, „že je Kristus neustanovil k tomu, aby pouze oni na sebe vzali pastýřské poslání vůči světu“. Každý křesťan je mocí křtu učedníkem – misionářem. Každý křesťan je misionářem natolik, „nakolik se setkal s Boží láskou v Ježíši Kristu“. Od této skutečnosti nelze odhlédnout při procesu obnovy kurie, jejíž reforma proto musí počítat se začleněním laiků, mužů i žen, do zodpovědných a vedoucích úloh⁷³. Navíc je jejich přítomnost a účast nezbytná, protože spolupracují na společném dobru celé církve. Díky svému rodinnému životu, díky znalosti společnosti a díky víře, která je vede k objevování Božích cest ve světě, mohou být velkým přínosem především při podpoře rodiny, životních hodnot a ochraně tvorstva, oživení evangelia jako kvasu časných skutečností a rozlišování znamení času. (PE 10)

Zásadní inovací tohoto dokumentu je otevření možnosti pro laiky i laičky dostat se do řídicí pozice v církvi, tedy mít podíl na moci řízení. Již nyní je v Římské kurii několik laiků, kteří zastávají pozici druhého stupně ve správě. „Bude jejich role a působnost dále rozšířena na první úroveň⁷⁴? Budou jim propůjčeny tituly, které

⁷¹ Abeyasingha, Nihal. “Pope Francis’ Reform of Curia Authority as Service-Communion-Participation-Evangelization.” ResearchGate, August 2022. https://www.researchgate.net/publication/362432747_PRAEDICATE_EVANGELIUM_POPE_FRANCIS'_REFORM_OF_CURIA_Authority_as_Service-Communion-Participation-Evangelization. s. 575.

⁷² Srov. Ibid. s. 575-576.

⁷³ V italském i anglickém textu se používá slovo *governo/government*, což znamená řízení, správa nebo vedení.

⁷⁴ Rozdělení úrovní v římské kurii je převzato z citovaného článku, bohužel se nám nepodařilo dohledat přesné vymezení těchto pozic. Obecně se za pozice první úrovně považují prefekti a sekretáři dikasterií a vrcholní zástupci státního sekretariátu. Druhou úroveň pak představují podsekretáři a podobné pozice.

nesouvisejí se svátostí kněžství, jako je kardinál nebo monsignor/a? Budou někteří vysláni jako nunciové⁷⁵?⁷⁶ To zatím nevíme, jisté však je, že vydáním této konstituce došlo k rozlišení mezi kněžským svěcením a výkonem jurisdikce. Všem pokřtěným se nyní dává možnost mít podíl na Kristově královské autoritě i ve formě řídicí moci v církvi.⁷⁷

⁷⁵ Papežští vyslanci.

⁷⁶ Nihal. s. 576. Překlad autora práce.

⁷⁷ Srov. Ibid. s. 567-581.

2 EKLEZIOLOGIE RICHARDA GAILLARDETZE

NA POZADÍ RECEPCE II. VATIKÁNSKÉHO

KONCILU

2.1 RICHARD GAILLARDETZ, JEHO VÝZNAM A DÍLO

Richard Gaillardetz byl přední katolický teolog, který významně přispěl k rozvoji ekleziologie, tedy studia povahy a struktury křesťanské církve. Narodil se roku 1958 v texaské vojenské rodině, se kterou cestoval po celých Spojených státech.⁷⁸

V roce 1981 získal bakalářský titul z humanitních věd na Texaské univerzitě a v roce 1984 magisterský titul z biblické teologie na St. Mary's University v San Antoniu v Texasu. Magisterský a doktorský titul v oboru systematické teologie získal také na univerzitě Notre Dame. Svou disertační práci psal na téma teologie řádného univerzálního magisteria biskupů. Tedy již od počátku se zabýval tématem ekleziologie, autority a moci v církvi a jejími službami a úřady. V letech 1991-2001 vyučoval na University of St Thomas Graduate School of Theology v texaském Houstonu.

Gaillardetzovy vědecké úspěchy byly oceněny řadou cen v oblasti teologie. Jeho myšlenky jsou často citovány jinými teology a vědci, zejména v diskusích o ekleziologii a reformě církve. V roce 2000 obdržel od Washingtonské teologické unie cenu Sophia Award za vynikající teologickou práci v oblasti teologie služeb a obdržel řadu ocenění od Catholic Press Association a Association of Catholic Publishers.⁷⁹

V letech 2001 až 2011 Gaillardetz vedl katedru katolických studií Thomase a

⁷⁸ Sám zmiňoval, že tomuto způsobu života vděčí za to, že si dokáže vážit rozmanitosti lidí. V tomto můžeme zahlednout dílek mozaiky jeho zájmu o ekumenismus.

⁷⁹ Další ocenění a pohled jeho kolegů na jeho dílo a osobu je si možné přečíst: Sullivan, Kathleen. "In Memoriam: Richard Gaillardetz." In Memoriam: BC theologian and author Richard Gaillardetz, November 2023. <https://www.bc.edu/bc-web/sites/bc-news/articles/2023/fall/in-memoriam--bc-theologian-and-author-richard-gaillardetz.html>.

Margaret Murrayových a Jamese J. Bacika na Toledské univerzitě. Působil jako prezident Katolické teologické společnosti v Americe a také v americkém Římskokatolicko-metodistickém ekumenickém dialogu, v letech 2001-2005 byl delegátem amerického katolicko-metodistického ekumenického dialogu. V roce 2011 přijal vedení Josephovy katedry katolické systematické teologie na Boston College.

Jeho duchovní pout' ve společenství katolické církve však byla poznamenána také zkušenostmi hluboké bolesti a zášti. V této církvi se totiž jako teenager stal obětí kněze – predátora, který zneužil desítky dalších mladých mužů, než byl nakonec z kněžské služby odvolán. Současně píše, že viděl mnoho žen, které byly obdarované charismaty pro službu v církvi, které však trpěly pocitem, že jejich pohlaví je důležitější než jejich nadání. Se smutkem v srdci pak musel sledovat, jak jeden z jeho synů cítil, že nemá jinou možnost než opustit církev svého dětství, ne proto, že by opustil víru, ale protože se zamiloval do osoby stejného pohlaví. Truchlil tedy nad bezcitnou opovržlivostí, arogantním vylučováním a nemístnou jistotou své církve a někdy se za ni spíše styděl, než aby ji miloval.⁸⁰

Velmi ho ovlivnilo učení II. vatikánského koncilu a hlavně přínos expertů,⁸¹ kteří na koncilu působili a velmi přispěli k výsledné podobě koncilních dokumentů. Můžeme zde zmínit několik autorů, kteří ovlivnili myšlení a dílo Gaillardetze. Byli to ku příkladu John Henry Newman, Yves Congar, Jean-Marie Tillard,⁸² Karl Rahner, Joseph Ratzinger, Edward Schillebeeckx nebo Joseph Komonchak. V poslední době velmi čerpal z pontifikátu papeže Františka, o kterém také publikoval několik článků a knih.

Gaillardetzovo dílo je vysoce ceněno pro své hluboké zkoumání ekleziologie, zejména v kontextu II. vatikánského koncilu. Zabýval se složitými tématy, jako je autorita, řízení církve a také role laiků v církvi, přičemž do těchto tradičních pojmů vnesl nový a progresivní pohled. Jeho publikace, zahrnující širokou škálu knih a odborných článků, významně ovlivnily současné teologické myšlení. Tyto spisy se

⁸⁰ Srov. Gaillardetz, Richard. "Loving and Reforming a Holy but Broken Church." *Worship* 97 (January 2023): 62–81. s. 63.

⁸¹ Tzv. periti.

⁸² Srov. Doyle, Dennis M. "Richard R. Gaillardetz: An Appreciation of the Ecclesialogist and His Work." *Ecclesiology* 19, no. 3 (October 20, 2023): 265–79. <https://doi.org/10.1163/17455316-19030003>. s. 268.

zabývají složitými teologickými otázkami způsobem, který nachází odezvu nejen u akademiků, ale i u širšího publika.

Pozoruhodným aspektem Gaillardetzova díla je jeho výklad učení II. vatikánského koncilu. Zasazuje se o progresivní chápání koncilních reforem a zaměřuje se na témata jako je interpretace a recepce II. vatikánského koncilu, teologie církve a vhodného výkonu autority a služby v církvi, účast laiků na životě a řízení církve, církevní reforma. Dále se zabýval teologií manželství a synodálním procesem.

Jako řečník byl Gaillardetz proslulý svou schopností formulovat složité teologické koncepty přístupným způsobem bez nemístného zjednodušování. Takové propojení pochopení a respektu jak v akademické obci, tak u posluchačů například v kostelních lavicích je vzácné. Díky svým přednáškám a projevům na různých konferencích a náboženských akcích se stal oblíbenou osobností v akademických i náboženských komunitách.⁸³

Jedním z významných aspektů Gaillardetzova díla je jeho obhajoba aktivní role laiků v církvi. Obhajuje inkluzivnější a participativní strukturu církve, která je v souladu s učením II. vatikánského koncilu. Tato jeho snaha odráží vizi církve, která není pouze hierarchická, ale také naslouchá hlasům všech křesťanů, zvláště těch na okraji.

Při řešení současných problémů, kterým katolická církev čelí, jako je role žen, zneužívání ze strany duchovních a morální a sociální otázky, Gaillardetz prokázal odhodlání řešit tyto výzvy přímo. V jeho textech se často odráží snaha o sladění tradičního církevního učení se současnými společenskými hodnotami.

V rámci své akademické funkce byl Gaillardetz mentorem mnoha studentů, kteří formovali další generaci teologů a církevních vedoucích. Jeho styl výuky se vyznačoval důrazem na kritické myšlení a otevřený dialog, čímž podporoval prostředí, v němž jsou oceňovány různé perspektivy.⁸⁴

⁸³ Srov. Rolheiser, Ron. "Richard 'Rick' Gaillardetz – Rip." Fr. Ron Rolheiser, OMI, November 27, 2023. <https://ronrolheiser.com/richard-rick-gaillardetz-rip/>.

⁸⁴ Srov. Keane, James T. "Friends and Colleagues Remember Richard Gaillardetz, Theologian, Mentor and Witness." America Magazine, November 9, 2023. <https://www.americamagazine.org/faith/2023/11/09/gaillardetz-theologian-obituary-246468>.

Gaillardetzova práce zahrnuje také spolupráci s teology z různých křesťanských denominací, svým úsilím velmi přispěl k ekumenismu. Zdůrazňoval důležitost dialogu a porozumění mezi různými křesťanskými tradicemi a snažil se tak o jednotu v rozmanitosti v rámci společenství křesťanů.

Richard Gaillardetz zemřel 7. listopadu 2023 po 20měsíčním boji s rakovinou slinivky. Zemřel pokojně doma obklopen svou rodinou. Můžeme říci, že Gaillardetz byl významnou a vlivnou osobností moderní katolické teologie. Jeho práce v oblasti ekleziologie stále provokuje k přemýšlení a diskusi a překlenuje propast mezi bohatými tradicemi církve a výzvami současného světa. Jeho odkaz je definován jeho závazkem k živé, dynamické víře, která usiluje o porozumění a dialog jak v rámci církve, tak v širším světě.

Velmi přispěl k rozvoji porozumění role laiků a kleriků v katolické církvi svým výkladem II. vatikánského koncilu a také novými myšlenkami a postřehy, kterými na něj navazoval. Jeho přístup je hluboce zakořeněn v učení II. vatikánského koncilu, zejména v jeho důrazu na Boží lid a všeobecné povolání ke svatosti. Gaillardetz se zasazuje o inkluzivnější a participativní model vedení církve, který uznává a oceňuje přínos všech členů bez ohledu na to, zda jde o kleriky nebo o laiky.⁸⁵

2.2 AUTORITA A MOC V CÍRKVI

Oblast autority a moci v církvi můžeme nazvat ústředním tématem díla Richarda Gaillardetze. Tomuto tématu se věnoval již ve své disertační práci, a nalezneme jej také v posledním díle před jeho smrtí.⁸⁶ Pokusíme se zde načrtnout základní skicu jeho myšlenek a poukázat na kontinuitu jeho myšlení s teologií II. vatikánského koncilu.

Na začátek je zásadní si uvědomit, že moc a autorita jsou dvě rozdílné skutečnosti, i když bývají často mylně zaměňovány, nebo chápány jako totožné. Gaillardetz moc v církvi definuje jako *schopnost efektivně se zapojit do služby životu církve a jejímu poslání*. Autoritu v církvi pak popisuje jako *legitimní, důvěryhodný a*

⁸⁵ Srov. Doyle; Wood, Susan K. "‘Ordered Ministries’ for a Missionary and Global Church: The Contribution of Richard R. Gaillardetz." *Ecclesiology* 19, no. 3 (October 20, 2023): 280–95. <https://doi.org/10.1163/17455316-19030004>.

⁸⁶ Srov. Gaillardetz. *Loving*.

odpovědný výkon této moci. Člověk tedy může mít moc bez autority,⁸⁷ avšak nikoliv autoritu bez moci, jelikož autorita je definována právě výkonem moci.⁸⁸

2.2.1 Moc v církvi

Gaillardetz ve svém díle *By What Authority* začíná pojednání o moci pohledem na Ježíše a jeho život ve světle evangelíí. Vidí zde Ježíše jako toho, kdo vykonává moc, aby zjevoval Boží lásku; jako toho, kdo se nezříká moci, ale radikálně mění její podobu; jako toho, kdo ve své službě zápasí se *silami tohoto světa*. O této transformaci pojetí moci píše:

Jeho vykonávání moci bylo zranitelné a osvobozující. Ježíš uzdravoval nemocné a odpouštěl hříšníkům, čímž ve své službě ztělesňoval štědré Boží milosrdenství (Mt 9,20-22; Mk 2,1-12). Ježíšův život a učení vyvracely návyky světské moci a nadvlády ve prospěch moci vykonávané jako pokorná služba (Mk 10,42-45). Tato osobitá forma moci byla patrná v Ježíšově umývání nohou učedníkům a v jeho příkazu, aby tak činili i oni (Jan 13).⁸⁹

Aby moc sloužila svému účelu a nedocházelo k jejímu zneužívání, je podle Gaillardetze vždy primární určení jejího cíle. A tak ve svém učení o moci v církvi zdůrazňuje primární misi, kterou církev má. Křesťané dostali ve křtu a biřmování dar Ducha svatého (Sk 1,8), aby mohli pokračovat v poslání Ježíše Krista přinášet tomuto světu smíření s Bohem. „Ve službě tomuto poslání se církev musí stát školou učednictví, v níž se moc, která dominuje, a záliba v ovládnutí druhých promění v moc smíření. V této škole si osvojíme návyky moci, které jsou vhodné pro Ježíšovy následovníky.“⁹⁰

V křesťanství se nemůžeme spokojit s právnickým nebo zákonickým chápáním moci. Kanonické právo je sice potřebné a nezbytné pro fungování církve jako instituce, ale jádro křesťanského chápání moci je jiné. Moc, jak ji chápeme, je animována

⁸⁷ Například diktátor nebo tyran nemá autoritu, ale přesto může mít děsivou moc.

⁸⁸ I když se specifickými podmínkami popsány výše.

⁸⁹ Gaillardetz. *By what authority*. s. 5. Překlad autora práce.

⁹⁰ *Ibid.* s. 6. Překlad autora práce.

Duchem svatým a věřícím se udílí ve svátosti křtu. Na základě biblického poselství Yves Congar píše:

Musíme se vrátit k pravé vizi evangelia: v církvi skutečně existují autority; existuje skutečná jurisdikční moc, kterou pastýři Božího lidu dostávají od Krista v souladu s řádem, který Kristus chtěl a ustanovil (alespoň v základních rysech). Tato moc však existuje pouze ve struktuře základního náboženského vztahu evangelia, jako organizační prvek v rámci života daného lidem Kristem, jediným Pánem a jedinou hlavou jeho Těla, za který je každý odpovědný všem ostatním podle místa a míry, která mu byla udělena. Nikdy tedy nejde jen o vztah podřízenosti nebo nadřazenosti, jako je tomu v sekulární společnosti, ale vždy o láskyplnou poslušnost Kristu, která utváří život každého se všemi a pro všechny podle postavení, které mu Pán v Těle udělil.⁹¹

Gaillardetz se ve své knize nezapomíná věnovat ani na postavení žen v církvi a pohledu současné feministické křesťanské teologie na moc v církvi. Tato církev vyzývá, aby obnovila evangeliem inspirované pojetí moci, které Božímu lidu dává sílu kráčet životem jako učedník Ježíše Krista.⁹²

Církev tedy, jako škola křesťanského učednictví, má učit proměně moci ve světle evangelia. Taková moc pak působí ve službě Božímu království. Tuto proměnu můžeme zakoušet například při slavení eucharistie, kdy jsme vtahováni do moci Boží sebedarující se lásky, která nás přetváří. V rodině se pak učíme odpuštění, štědrosti a pohostinnosti jako základnímu způsobu, jakým můžeme svou moc v praxi vykonávat. Podobně se ve farnosti máme učit solidaritě s bližními a službě smíření.⁹³

2.2.2 Autorita v církvi

Jak jsme již zmínili v úvodu do této kapitoly, být autoritou neznamená být autoritářským. Legitimní autorita nesmí člověka utlačovat, tyranizovat nebo mu brát svobodu. Úkolem takové autority je naopak svobodu člověka umožňovat a podporovat ji. A tato teze platí i o realitě církve. V dnešní době máme tendenci mluvit o autoritě,

⁹¹ Congar, Yves. *Power and poverty in the Church*. London: Geoffrey Chapman, 1964. s. 98. Překlad autora práce.

⁹² Srov. Gaillardetz. *By what authority*. s. 7.

⁹³ *Ibid.* s. 8. Překlad autora práce.

jako by byla vlastnictvím osob nebo věcí. Gaillardetz však o ní uvažuje v kontextu vztahu, a to dokonce když uvažuje o autoritě Písma svatého.

Ačkoli můžeme o Bibli mluvit jako o autoritě, tato autorita ve skutečnosti spočívá ve vztahu, který je navázán mezi Bibli a těmi, kdo ji uznávají jako zdroj zjevení! Bible má autoritu pouze pro ty, kteří ji uznávají jako svědectví o Božím zjevení. Z toho vyplývá, že pro ateistu nemá Bible žádnou autoritu.⁹⁴

Pokud se dopřejeme delší čas k reflexi nad touto tezí, pak nelze než souhlasit.⁹⁵ Podobný přístup jako k autoritě Písma pak můžeme aplikovat na autoritu papeže, biskupa, kněze nebo katechismu. Pokud k dané osobě nebo věci nemáme vztah, není možné mluvit o její autoritě.

Podle Gaillardetze může být velmi přínosné pro reflexi církevní praxe autority rozlišení jejich dvou forem, jak ho nacházíme u Victora Lee Austina.⁹⁶ Jedná se o formu substitutivní a nesubstitutivní.

Substitutivní forma autority působí jako náhrada nedostatečné vyspělosti, zkušeností nebo schopností osoby, která je v podřízeném stavu. Klasickým příkladem je rodičovská autorita, kdy rodič rozhoduje jménem dítěte, které ještě není schopno rozhodovat samostatně. Rodič například nařídí malému dítěti, aby samo nepřecházelo ulici, protože dítě není schopno takové rozhodnutí učinit. V širším smyslu lze takto nahlížet na vymáhání státních zákonů. Základním předpokladem však je postupné vymizení substitutivní autority s tím, jak jedinec dospívá ve zralou osobnost.

U nesubstitutivní autority můžeme mluvit o vyspělejší formu autority. Tato koordinuje individuální lidskou činnosti ve prospěch společnosti. Na rozdíl od substitutivní autority, která kompenzuje nedostatek, nebo vadu druhého, nesubstitutivní autorita usiluje o vytvoření podmínek, které jednotlivcům a skupinám

⁹⁴ Srov. Gaillardetz. *By what authority*. s. 9.

⁹⁵ Může se stát, že učitel představuje autoritu pro jednoho žáka, pro jiného však nikoliv. A takto mohli bychom pokračovat dále dalšími úřady a rolemi, které v sobě zahrnují určitou autoritu.

⁹⁶ Srov. Austin, Victor Lee. *Up with authority: Why we need authority to flourish as human beings*. New York: Continuum International Publishing Group Ltd, 2010.

umožní plně využít jejich nadání a schopnosti.⁹⁷ Praktickým příkladem je autorita symfonického dirigenta, který nenahrazuje nedostatky u hudebníků, ale spíše koordinuje jejich individuální dovednosti tak, aby vznikl harmonický výsledek.

Tento pohled uvádí autoritu a svobodu do správného vztahu tím, že zavádí třetí pojem – společenství.⁹⁸ „Autorita umožňuje, aby výkon svobody sloužil životu *společenství*.“⁹⁹ Autorita vytváří podmínky pro maximalizaci potenciálu každého člena společenství v kontextu jejich společného cíle.

Pastorační důsledky substitutivních a nesubstitutivních forem autority v církvi jsou významné. Pokud bychom v církevní praxi aplikovali nesubstitutivní formu autority, pak by faráři a jiní církevní představení měli za úkol, aby rozpoznávali, koordinovali a pomáhali rozvíjet dary všech členů Božího lidu. Tento přístup odmítá absorpci veškerých služeb do pozice presbyterů, ale směřuje jejich autoritu k péči o rozmanité talenty a charismata přítomné v církevním společenství a k jejich harmonizaci.

Tato pastorační praxe zdůrazňuje dynamický a participativní model autority v církvi. Namísto direktivního přístupu shora dolů klade tento model důraz na péči a koordinaci individuálních talentů a charismat v kontextu poslání a učení církve. Uznává jedinečný přínos každého člena a důležitost jeho doprovázení v duchovním a morálním rozvoji při respektování jeho autonomie a svědomí.¹⁰⁰

⁹⁷ V anglicky píšícím prostředí se mluví o tzv. empowerment – druhému se tedy dá moc, síla k plné realizaci své osoby, k naplnění potenciálu, který osoba má. (můžeme zde také mluvit o křesťanském povolání)

⁹⁸ V anglickém originálu jde o termín communion, můžeme si zde povšimnout, že v při slavení eucharistie se v angličtině používá pojem holy communion, který je věrný latinskému originálu. České svaté přijímání by tedy bylo svatým společenstvím.

⁹⁹ Gaillardetz, Richard R. “Power and Authority in the Church: Emerging Issues.” Essay. In *A Church with Open Doors: Catholic Ecclesiology for the Third Millennium*, edited by Richard R. Gaillardetz and Edward P. Hahnenberg, 87–111. Collegeville, MN: Liturgical Press, 2015. s. 104. Překlad autora práce.

¹⁰⁰ Srov. Gaillardetz. *By what authority*. s. 9n.

2.2.2.1 *Důvěra jako základ autority – Joseph Komonchak¹⁰¹*

V další části svého pojednání o autoritě se Gaillardetz silně inspiroval u Josepha Komonchaka a čerpá z jeho myšlenek. Gaillardetz přebírá Komonchakovu definici autority v církvi jako *důvěryhodné moci*.¹⁰² V tomto kontextu pak logicky autorita v katolické církvi, stejně jako v jakékoli jiné lidské instituci, závisí v zásadě na důvěře. Pro církev to však platí obzvlášť, protože její autorita není pouze administrativní, ale také morální a duchovní.

Můžeme tedy mluvit o podmíněnosti autority. Opírá se o vzájemnou důvěru mezi autoritou a těmi, kdo jí podléhají. Narušení této důvěry, jak je patrné z různých krizí, má dopad zejména na vztahy a účinnost autority. Krizi autority v církvi lze tedy chápat jako její neschopnost udržet si tuto klíčovou důvěru.

Aby si ji tedy oficiální autorita v církvi získala a udržela musí splňovat dva předpoklady. Zaprvé musíme věřit v dobré úmysly a přesvědčení dané autority a zadruhé musí tato autorita prokazovat svoji kompetenci.¹⁰³ Autorita v církvi nespočívá pouze v existenci úřadu, ale jedná se o dynamický vztah mezi vedoucími a vedenými a o jejich společný závazek vůči poslání církve. Pouhé odvolávání se na formální autoritu úřadu není dostačující; toto musí být doplněno skutečnou angažovaností a

¹⁰¹ Jedná se o významnou osobnost současné katolické ekleziologie, staršího současníka Gaillardetze. Komonchak ve svém díle zdůrazňuje církev nejen jako duchovní entitu, ale také jako lidskou a sociální instituci. Toto dvojí zaměření poskytuje vyvážený a kritický rámec pro komplexní pochopení její povahy a fungování.

¹⁰² Srov. Komonchak, Joseph A. "Authority and Magisterium." Essay. In *Vatican Authority and American Catholic Dissent: The Curran Case and Its Consequences*, edited by William W. May, 103–14. New York: Crossroad, 1987. Překlad autora práce.

¹⁰³ Gaillardetz zde uvádí příklad kněžského svěcení, kdy se u kandidáta příliš nezkoumají jeho kvality v oblasti pastorálního leadershipu, ale hledají se pouze překážky ke svěcení. Srov. Gaillardetz. *Power and Authority*. s. 101.

O kompetencích rozpoznávat a uspořádávat charismata píše: „nelze jednoduše předpokládat, že klerik má požadovanou způsobilost pouze na základě svého svěcení. Svátost svěcení kompetenci ordinovanému neuděluje!“ Gaillardetz. *By what authority*. s. 13. Překlad autora práce. Na straně 17 Gaillardetz dále rozvíjí svou úvahu o povolání, podle něj se nejedná o privátní záležitost jednotlivce, ale celého společenství.

odpovědností dané autority.¹⁰⁴

Gaillardetz dále rozlišuje „mezi těmi, kdo *mají autoritu* (vykonávají autoritu z titulu úřadu), a těmi, kdo *jsou autoritou* na základě nějakých specializovaných znalostí, charismatu, moudrosti, kompetence nebo schopností.“¹⁰⁵ Samozřejmě že ti, kdo *mají autoritu*, mohou zároveň i *autoritou býti*. Pokud osoba, která *vykonává autoritu ze své funkce*, dlouhodobě *autoritou není*, znamená to v konečném důsledku, že tato autorita nebude vykonávána efektivně. A instituce nebo společnost, ve které se to děje, tím bude trpět.

Odpovědnost – vykazatelnost neboli skládání účtů, je dalším tématem, kterým se Gaillardetz v pojednání o autoritě zabývá. Východiskem v církvi stále zůstává názor, že božský původ církve a její apoštolský úřad vylučují, aby biskupové byli odpovědní vůči pokřtěným. Církevní představitelé jsou podle současného kanonického práva odpovědní pouze svým hierarchickým nadřízeným a konečně Bohu.¹⁰⁶

Gaillardetz velmi přesvědčivě argumentuje pro to, aby se ti, kdo zastávají určitý úřad spojený s autoritou, zodpovídali těm, kterým slouží. Svou myšlenku začíná tím, že církev jako jeden lid Božím je postavena na trojičním základu. A zdůrazňuje roli Ducha svatého, na něhož se často zapomíná.

¹⁰⁴ Srov. Madar. s. 152-163.

¹⁰⁵ Gaillardetz. *By what authority*. s. 13. Překlad autora práce. V anglickém originálu se uvádí distinkce in authority a an authority, kde možná více vynikne tento rozdíl. Česky bychom říct: být v pozici autority a být skutečnou autoritou.

¹⁰⁶ Srov. Beal, John P. "Something There Is That Doesn't Love a Law: Canon Law and Its Discontents." Essay. In *The Crisis of Authority in Catholic Modernity*, edited by Michael James Lacey and Francis Oakley. Oxford: Oxford University Press, 2011. s. 150.

Odpovědnost vůči Kristu nesmí být oddělena od odpovědnosti vůči Duchu, který je dnes v církvi živý. Jak připomněl Yves Congar: „Duch nepřišel jen proto, aby oživil instituci, která již byla plně determinována ve všech svých strukturách.“ Ve skutečnosti je Duch „skutečně spoluurčujícím principem“¹⁰⁷ církve. Odpovědnost vůči Kristu a jeho Duchu vyžaduje jak věrnost apoštolské tradici, tak otevřenost vůči svědectví Ducha v dnešní církvi, včetně Duchem vdechovaného svědectví celého Božího lidu. Věrná poslušnost Kristu se projeví v praxi společného rozlišování, které naslouchá hlasu Ducha promlouvajícího skrze lid naplněný vírou. Když všichni v církvi objeví důstojnost a požadavky svého křtu a konkrétní podobu učednictví ve službě vnuknutím Ducha, *odpovědnost* se stane prostě jiným slovem pro *koinonii*, naše sdílené společenství v Kristu.¹⁰⁸

Katolická církev se už více nesmí spoléhat na naivní sakralizaci moci a autority, která umožňuje značné zneužívání. Sakrální rámec církevní moci je správný a potřebný, vždyť církev je svátostí spásy ve světě, ale jde o správné pochopení toho, co to znamená. Duch svatý církev stále oživuje a je v ní činný skrze *sítě autoritativních vztahů*, které umožňují svobodu věřících a dávají jí správný prostor. Takto Duch svatý umožňuje církvi, aby plnila své poslání.

„Tato božská moc je zprostředkována lidskými subjekty a její účinnost záleží, na tom, zda je vhodně *disciplinována* v rámci *školy* křesťanského učednictví.“¹⁰⁹ Jako škola učednictví je církev zavázána kultivovat způsoby výkonu moci následováním toho, který nepřišel, aby si nechal sloužit, ale aby sloužil.

2.3 MAGISTERIUM, VYKONÁVÁNÍ UČITELSKÉHO ÚŘADU PAPEŽEM A BISKUPY

Vedle tématu autority v církvi je učitelský úřad církve oblastí, které se Gaillardetz velmi věnuje. Pro pochopení učitelské služby církve je nutné vzít v potaz naprostý obrat v pochopení církve, který proběhl v souvislosti s II. vatikánským koncilem.

¹⁰⁷ Congar, Yves. “The Church Is Made by the Spirit.” Essay. In I Believe in the Holy Spirit. New York: Crossroad Pub. Co., 1997. s. 2, 9. Překlad autora práce.

¹⁰⁸ Gaillardetz. By what authority. s. 15-16. Překlad autora práce.

¹⁰⁹ Gaillardetz. Power and Authority. s. 110. Překlad autora práce.

Církev se odklonila od chápání sebe sama jako *společnosti nerovných*¹¹⁰. „Místo toho dali biskupové přednost víře, křtu a křesťanskému učednictví (LG 9-17) při vytváření naší církevní identity.“¹¹¹ V určitém významu můžeme hovořit o obnově jednoty církve jako jednoho společenství.

Dalším koperníkovským obratem II. vatikánského koncilu je prosazení myšlenky, že církev jako celek je v první řadě církví naslouchající a učící se. Celé společenství církve bez výjimky naslouchá Božímu Slovu¹¹², tento postoj učedníka je nepostradatelný pro život a růst Božího lidu. Obdobně se pak každý věřící podílí na roli církve jako učitelky. Duch svatý tedy dává účast na učitelském¹¹³ úřadu církve biskupům, teologům a věřícím, každému z nich specifickým způsobem.¹¹⁴

Biskupové učí na základě svého svěcení, kterým jsou pověřeni chránit neporušenost apoštolské víry. Jejich doktrinální nauka nese jedinečný normativní rozměr, který není přítomen u ostatních účastníků učitelského úřadu církve. Teologové nabízejí vhled získaný svou vědeckou praxí a pokřtění učí moudrostí získanou zkušeností křesťanského života a uplatňováním *sensus fidei*. Učitelský úřad církve se nejlépe udržuje plnou souhrou těchto tří projevů či modalit prorockého úřadu církve.¹¹⁵

Biskupové pak svůj učitelský úřad nutně vykonávají v rámci komunity pokřtěných, nikoliv odtržení nebo odněkud seshora. Gaillardetz ve svém díle mnohokrát zdůrazňuje důležitost naslouchání všem pokřtěným, a to i nekatolíkům, a také těm, kdo z církve odešli kvůli nesouladu s její naukou, nebo jsou na jejím okraji. Církev se má co učit také od světa (GS 44). Její dialogická otevřenost je dnes nutným předpokladem autentického výkonu učitelského úřadu. Tato otevřenost pak musí být zaměřena na hlubší porozumění Božímu Slovu.¹¹⁶

¹¹⁰ Anglicky *unequal society*; jedná se tedy o rozdělení na kleriky a laiky.

¹¹¹ Gaillardetz. *Power and Authority*. s. 87. Překlad autora práce.

¹¹² Plnosti zjevení se nám dostalo v živém Božím Slově, tedy v osobě Ježíše Krista. Otevřenost naslouchání jeho hlasu je zásadním postojem celé církve. Srov. Gaillardetz. *By what authority*. s. 222.

¹¹³ V rámci trojího úřadu Krista se jedná o prorocký úřad.

¹¹⁴ Srov. DV 8.

¹¹⁵ Srov. Gaillardetz. *Power and Authority*. s. 98.

¹¹⁶ Srov. *Ibid.* s. 95-98.

Řemeslo nebo proces, kterému říkáme *vyučování*, je umění pomoci lidem *porozumět*. K porozumění musí dojít každý sám za sebe a je to nebezpečný, vzrušující, křehký, nikdy nedokončený proces... Tento úspěch, kterému říkáme *porozumění* a kterého musí každý z nás dosáhnout sám pro sebe, v nás provádí Bůh... Kdyby *vyučování* bylo pouhou deklarací nebo poučením, sdělením lidem, jak se věci mají, nebo co mají dělat, pak by šíření vědomostí bylo vskutku tak snadné jako roztírání másla. To však není tradiční křesťanské chápání toho, co *vyučování* zahrnuje.¹¹⁷

Gaillardetz pak v návaznosti na Lasha popisuje, že tohoto porozumění nemůžeme dosáhnout, pokud se spokojíme se zúžením učitelství pouze pro roli biskupa¹¹⁸: „Když budeme nahlížet učitelství církve jako totožnou s mocí řídící, budeme přirozeně očekávat, že naši učitelé budou víru *hlídat*¹¹⁹. Odpovídající reakcí na takové učení se pak stane poslušnost místo porozumění.“¹²⁰ Lash tuto redukci autentického učení považuje dokonce za jedno z největších selhání učitelství církve. Slepou poslušností se podle Lashe i Gaillardetze nemůže dosáhnout transformace člověka, která je přece v zorném poli evangelia.¹²¹

Gaillardetz v žádném případě nepopírá asistenci Ducha svatého při výkonu biskupské služby, zároveň nás však vybízí, abychom se vyhnuli přílišnému zjednodušování a spiritualizování skutečnosti. „Duch svatý jistě pomáhá biskupům při výkonu jejich služby, ale vždy v podmínkách a omezeních lidských dějin, konečnosti

¹¹⁷ Lash, Nicholas. „Authors, Authority, and Authorization.” Essay. In *Authority in the Roman Catholic Church: Theory and Practice*, edited by Bernard Hoose. Burlington: VT: Ashgate Publishers, 2002. s. 65. Překlad autora práce.

¹¹⁸ Více k tématu učitelství v církvi, svobody teologického bádání a rozdílu mezi doktrínou a teologií se čtenář může dočíst v knize zabývající se vyšetřováním Elizabeth Johnson. Zde bohužel nemáme prostor se tomuto více věnovat. Srov. Gaillardetz, Richard R. *When the magisterium intervenes the magisterium and theologians in today's Church*. Collegeville, MN: Liturgical Press, 2012. s. 177-294.

¹¹⁹ V angličtině se používá termín *police*, tedy s kapkou humoru by se dalo uvažovat o církevní policii.

¹²⁰ Srov. Gaillardetz. *Power and Authority*. s. 99.

¹²¹ Můžeme zde zmínit mnohá místa v evangeliích, kde Ježíš vyzývá k obrácení. Viz. Mt 3; 18,3; Lk 15. Obrácení neboli metanoia pak je tím, o čem zde pojednáváme.

a hříchu.“¹²²

Gaillardetz se odkazuje také na myšlenky Heriberta Mühlena¹²³, který hovoří ne pouze o kenozi Ježíše Krista, který svým vtělením přijal plnou limitaci lidských dějin, ale také o kenozi Ducha. Gaillardetz píše: „...musíme uvažovat o analogické kenozi Ducha v dějinách, když souhlasí s tím, že bude působit skrze církev, která podléhá všem těm omezením, jež jsou součástí lidského stavu.“¹²⁴

To, co biskup koná, nesmí být redukováno na instrumentální kauzalitu *mechaniky milosti*, která je jistě dobově podmíněná. Naopak církev se při svém vyučování musí více zaměřit na lidské procesy. O'Meara připomíná: „Vyučování vždy zahrnuje studium, učení a reflexi. Zdá se nepravděpodobné, že když tyto tři věci chybí, nahradí je božská síla.“¹²⁵ V podobném duchu Karl Rahner varuje před

¹²² Gaillardetz. *Power and Authority*. s. 100. Překlad autora práce. Zde si můžeme povšimnout souladu s učením o lidské svobodě – Bůh nejedná jaksi zvenčí nebo nátlakem, ale skrze lidskou kompetenci, která se mu poctivě dává k dispozici.

¹²³ Srov. Mühlen, Heribert. *Una mystica persona: Die kirche als das mysterium der heilsgeschichtlichen identität des heiligen Geistes in Christus und den christen; eine person in Vielen Personen*. München: Schönigh, 1968. s. 255n.

¹²⁴ Gaillardetz. *Power and Authority*. s. 100. Překlad autora práce.

¹²⁵ O'Meara, Thomas F. "Divine Grace and Human Nature as Sources for the Universal Magisterium of Bishops." *Theological Studies* 64, no. 4 (December 2003): 683–706. <https://doi.org/10.1177/004056390306400401>. s. 688-89. Překlad autora práce.

tendencí mlčky vycházet z předpokladu, že zde působí jakýsi *synergismus*, abychom poukázali na síly, které jsou mimo lidské chápání, a tak považovat Boží zásah za začínající až v tom okamžiku, kdy je lidské úsilí pozastaveno. Ve skutečnosti však Bůh působí právě v těchto lidských snahách a skrze ně a jeho činnost nepředstavuje samostatný faktor mimo ně. Právě proto bychom měli tyto lidské faktory uvést na pravou míru. Místo abychom je skrývali, měli bychom na ně vrhnout světlo a umožnit jejich skutečné zhodnocení. Samy o sobě totiž představují něco víc než pouhý doplněk božské činnosti, její předběžnou podmínku nebo nejasný zbytek, s nímž se jinak při výkonu učitelského úřadu nepočítá. Tyto lidské faktory spíše představují vnitřní prvek samotného výkonu učitelského úřadu.¹²⁶

V tomto kontextu Gaillardetz poukazuje na termín *náležitá pečlivost*¹²⁷, který se používá v právníkové mluvě a „v našem kontextu může pomoci osvětlit povinnost biskupů věnovat se nezbytné modlitbě, konzultacím, dialogu a studiu před tím, než začnou vykonávat své učitelské povinnosti.“ Kde biskup naslouchá, vede dialog a doprovází Boží lid¹²⁸, tam si můžeme být jisti, že „Duch působí prostřednictvím těchto lidských procesů.“¹²⁹ My jako katolíci máme důvěru v Ducha svatého a jeho vedení. Tato důvěra však nemůže být záminkou k tomu, aby ti, kdo jsou povoláni do úřadu oficiálních učitelů církve, nevyužívali při výkonu své učitelské služby lidské zdroje, které mají k dispozici.¹³⁰

Gaillardetz zde mluví o vztahu cirkularity, kdy biskup uznává, že „věřící skutečně přispívají k vědomí církve něčím novým“, a tedy věnuje náležitou pozornost autentické zkušenosti jejich víry.

¹²⁶ Rahner, Karl. *Confrontations 2*. New York: Seabury Press, 1974. s. 12. Překlad autora práce.

¹²⁷ Anglicky *due diligence*.

¹²⁸ Papež František mnohokrát vyzývá ke kultuře dialogu. Srov. Spadaro, Antonio. *A big heart open to God: A conversation with pope Francis*. New York: HarperOne, 2013.

¹²⁹ Srov. Gaillardetz. *Power and Authority*. s. 101.

¹³⁰ Srov. Gaillardetz. *By what authority*. s. 124.

Správný vztah cirkularity mezi vyučováním biskupa a *sensus fidei* vyžaduje jak reformu současných institucionálních struktur (např. biskupské a diecézní synody, diecézní a farní pastorační rady), tak i vytvoření nových struktur, které by byly schopny více usnadnit účast všech věřících křesťanů na procesech církevního rozlišování.¹³¹

¹³¹ Gaillardetz, Richard R. "The Synodal Shape of Church Ministry and Order." *Concilium* 2021, no. 2 (2021): 98–108. s. 104. Překlad autora práce.

3 TEOLOGIE SVĚCENÝCH I NESVĚCENÝCH

SLUŽEB V DÍLE RICHARDA GAILLARDETZE

3.1 SYNODALITA JAKO RÁMEC PRO HIERARCHICKOU SLUŽBU

Celé pojednání o službách v církvi v díle Richarda Gaillardetze je třeba zarámovat do kontextu synodality. Etymologický význam řeckého slova *synodos* by se dal přeložit jako *společné kráčení* neboli *putování*. V základech principu synodality stojí trojí učení II. vatikánského koncilu: „1) církev je poutnice; 2) celá církev je posluchačkou Božího slova; 3) mezi křestním charismatem a církevním úřadem je ko-esenciální vztah.“¹³²

Obraz církve jako poutnice¹³³ vyjadřuje její zakořenění v historii, tedy její historicitu, tímto se však nabízí prostor autentické reformě. Historický kontext totiž velmi ovlivňuje aktuální formu církve.¹³⁴ Putující církvev tak stále potřebuje obnovu a reformu. (UR 6)

Církev v pohledu II. vatikánského koncilu není již onou *societas perfecta* jak byla nahlížena dříve. Nevlastní božskou pravdu jako svůj majetek, naopak je volána k poctivému a pozornému naslouchání Božímu Slovu. Církev „překračuje sebe sama v postoji otevřenosti a vnímavosti vůči Božímu sebeodhalení.“¹³⁵

¹³² Gaillardetz. *The Synodal Shape*. s. 99. Překlad autora práce.

¹³³ O církvi, která putuje se hovoří v druhém článku Konstituce o posvátné liturgii *Sacrosanctum Concilium*. (SC 2)

¹³⁴ Více k církevní tradici v díle Richarda Gaillardetze viz. Gaillardetz Richard R. “The authority of scripture and tradition.” *Essay*. In *By What Authority?: Foundations for Understanding Authority in the Church*, 37–92. Collegeville, MN: Liturgical Press, 2018.

¹³⁵ Gaillardetz. *The Synodal Shape*. s. 99. Překlad autora práce.

Celý křesťanský lid má naslouchat Božímu slovu. Účast na rozvoji tradice se neomezuje pouze na magisterium, ale podílejí se na ní i teologové a všichni pokřtění (DV 8). Všichni věřící křesťané jsou obdařeni nadpřirozeným instinktem pro víru (*sensus fidei*), který jim nabízí aktivní roli v životě "naslouchající" církve (LG 12). Podle koncilu není učení magisteria ani tak *determinatio fidei*, nezávislým určením víry církve, jako spíše *testificatio fidei*, autoritativním svědectvím toho, co biskupové slyšeli.¹³⁶

Duch svatý je původcem hierarchických i charismatických darů (LG 4), tyto dary se navzájem doplňují a společně slouží k budování církve. Mají tedy soupodstatný charakter. Tento pohled, který zahrnuje vztah kooperace¹³⁷ je nutné prosazovat v praxi.¹³⁸

Když jsme tedy již představili základní prvky podstavy, na kterých stojí princip synodality, pokusíme se načrtnout důsledky, které z něho vyplývají. Podle papeže Františka nám principy tohoto společného kráčení „nabízí nejvhodnější rámec pro pochopení samotné hierarchické služby“¹³⁹ a tedy pro fungování církve.

Pokud používáme termín hierarchie s nedostatečnými historickými a teologickými znalostmi, často se stane, že ho chápeme zkresleně. Gaillardetz nesouhlasí s vizí *katolické pravice*, která má tendenci tento pojem vykládat tak, že církevní hierarchii v její současné podobě¹⁴⁰ ustanovil samotný Kristus. Považují za

¹³⁶ Gaillardetz. *The Synodal Shape*. s. 99. Překlad autora práce.

¹³⁷ Gaillardetz používá termín nesoutěživý (non-competitive) vztah nebo také nesoutěživá teologie církve, když hovoří o vizi eklesiologie na II. vatikánského koncilu. Srov. Gaillardetz, Richard R. "Vatican II's Noncompetitive Theology of the Church." *Louvain Studies* 37 (2013): 3–27.

¹³⁸ Srov. Gaillardetz. *The Synodal Shape*. s. 99.

¹³⁹ "Ceremony Commemorating the 50th Anniversary of the Institution of the Synod of Bishops (17 October 2015): Francis." Ceremony commemorating the 50th Anniversary of the Institution of the Synod of Bishops (17 October 2015) | Francis, October 17, 2015. https://www.vatican.va/content/francesco/en/speeches/2015/october/documents/papa-francesco_20151017_50-anniversario-sinodo.html. Překlad autora práce.

¹⁴⁰ Stává se, že i současná podoba bývá považována za příliš moderní, tedy za tu správnou podobu bývá považována romantizovaná podoba určité historické formy hierarchie.

nutné zachovat monarchickou, absolutní a všemocnou formu hierarchie.

Na druhou stranu nezastává ani pozici *katolické levice*, pro kterou je termín hierarchie synonymem pro zlořád a dominanci. Naopak hierarchii ve významu *posvátný řád* považuje za nezbytnou pro fungování církve. Co ale odmítá, to jsou „určitá hierarchická schémata, v nichž se moc uplatňuje výhradně směrem dolů, zatímco odpovědnost se uplatňuje výhradně směrem nahoru.“¹⁴¹

Pokud "hierarchie" jednoduše označuje způsob, jakým je církev svátostně "uspořádaným" společenstvím, církví budovanou jak *ordinovanými*, tak *neordinovanými*¹⁴² službami a charismaty, není tato terminologie nutně problematická.¹⁴³

Gaillardetz taktéž upozorňuje na problematickou historii hierarchie, na kterou nelze jen tak zapomenout. Sdílí pohled Yves Congara, který kriticky nahlíží na *hierarchologii*, která se v církvi formovala ve druhém tisíciletí, a již bychom mohli definovat jako: „zcela pyramidální pojetí církve jako *masy* zcela určené svým vrcholem.“¹⁴⁴ Na ty, kdo mají svěcení, se nahlíží jako na *sakrální osoby*, „které jsou odděleny tituly a charakteristickým oděvem; jako *sakrální osoby* očekávají od věřících laiků nekritickou úctu.“¹⁴⁵ Tuto podobu fungování hierarchie Gaillardetz nazývá gregoriánskou formou církve.¹⁴⁶ Dnes však termín hierarchie může označovat zcela odlišné formy praxe.¹⁴⁷

Gaillardetz ve svém díle v průběhu času stále více používá pojem uspořádané společenství, tento proces pak završí v posledním článku před svou smrtí, kdy o termínu hierarchie píše: „Upřímně řečeno, právě kvůli jeho negativním konotacím se raději termínu *hierarchie* úplně vyhýbám a místo toho mluvím o církvi jako o *uspořádaném*

¹⁴¹ Gaillardetz. Loving. s. 68. Překlad autora práce.

¹⁴² Svěcenými a nesevěcenými.

¹⁴³ Gaillardetz. The Synodal Shape. s. 100. Překlad autora práce.

¹⁴⁴ Congar, Yves. "Reception as an Ecclesiological Reality." Concilium 77 (1972): 43–68. s. 60. Překlad autora práce.

¹⁴⁵ Gaillardetz. The Synodal Shape. s. 100. Překlad autora práce.

¹⁴⁶ V kontextu jeho díla se tedy jedná o určitou historickou koncepci, která dnes již není adekvátní.

¹⁴⁷ Srov. Gaillardetz. Loving. s. 67.

společenství.¹⁴⁸

3.2 CÍRKEV JAKO USPOŘÁDANÉ SPOLEČENSTVÍ¹⁴⁹

Tímto se tedy dostáváme k originálnímu autorskému příspěvku Gaillardetz, který navrhuje používat pojem *uspořádané společenství* namísto zprofanovaného výrazu *hierarchie*, který má negativní konotace dané nedostatečnou reflexí historicity církve.

Pojem společenství se do širšího povědomí teologů dostává v roce 1985, kdy ho biskupská synoda označila za dominantní obraz církve na II. vatikánském koncilu. Obrazy církve jako těla Kristova a Božího lidu jsou propojeny právě v termínu *společenství*. „Toto *společenství* se uskutečňuje účastí na křtu a eucharistii a je modelováno podle *společenství* či *perichoreze* Otce, Syna a Ducha v jejich vzájemném Trojičním vztahu.“¹⁵⁰ V tomto významu chápe společenství církve i autor, kterému se věnujeme.

Gaillardetz však termín *společenství* dále rozpracovává a zpřesňuje. Pro pochopení jeho pojmu *uspořádané společenství* je zásadní porozumět tomu, v jakém významu používá termín hierarchie. Gaillardetz pojem hierarchie definuje jako *posvátný řád*¹⁵¹ a o tomto řádu píše: „církve nyní a vždy podléhala církevnímu řádu, neboť přijímá svůj život od Boha, který je *uspořádán* jako trojjediné společenství božských osob.“¹⁵²

Aby církev mohla fungovat a plnit své poslání, její součástí nutně musí být určité společenské struktury, které zajišťují „rozdělení a výkon moci a autority v nesoutěživém teologickém rámci a ve službě církvi.“¹⁵³ Zde se dostáváme

¹⁴⁸ Gaillardetz. Loving. s. 68. Překlad autora práce.

¹⁴⁹ Anglicky ordered communion; autorem tohoto pojmu je sám Gaillardetz. Srov. Wood. s. 287n. Ve svém raném díle na toto téma *Re-Thinking the Lay/Clergy Distinction* ještě termín *uspořádané společenství* nepoužívá, v této práci hovoří o *strukturovaném společenství – structured community*. Srov. Gaillardetz. Re-Thinking. s. 33, 36.

¹⁵⁰ Ibid. s. 287.

¹⁵¹ Ve významu uspořádání.

¹⁵² Wood. s. 287. Překlad autora práce.

¹⁵³ Gaillardetz. Loving. s. 68. Překlad autora práce.

k samotnému jádru toho, co pro Gaillardetze znamená uspořádané společenství a jak vidí církvev.

Jak jsme si již mohli povšimnout, v Gaillardetzově myšlení hraje naprosto zásadní roli relacionalita, to můžeme vnímat i z jeho pohledu na církvev: „církvev jako společenství¹⁵⁴ je vztahová skutečnost... společenství vztahů“¹⁵⁵. V tomto společenství věřící získává své místo ve křtu.¹⁵⁶

3.3 KŘESTNÍ ZMOCNĚNÍ – USPOŘÁDANÉ SLUŽBY

Ve svém pojednání o křtu se Gaillardetz inspiruje v díle pravoslavného teologa Johna Zizioulase, který uvažuje o křtu jako o jisté formě *ordinace*. Nemá zde na mysli přímo svátost kněžství, ale realitu křtu jako uvedení člověka do nového vztahu k církvi samé a v rámci církevního společenství. Můžeme zde hovořit o fundamentálním *uspořádání*¹⁵⁷ církve. „Křest z člověka nečiní jen jiného člověka, ale vtahuje ho do hlubokého církevního vztahu v rámci života církve jako Ježíšova následovníka nebo učedníka vyslaného na misií do světa.“¹⁵⁸

Gaillardetz ve svých dílech často cituje pravoslavného teologa Zizioulase, a to především k tématu *uspořádaného společenství* a křtu. Zizioulas píše: „...v církvi neexistuje nic takového jako neordinované¹⁵⁹ osoby.“¹⁶⁰ Křtem je člověk *ustanoven*¹⁶¹ do specifického církevního vztahu spolu se všemi, kdo vyznávají Ježíše Krista jako

¹⁵⁴ Tedy *communio* – anglicky *communion*.

¹⁵⁵ Gaillardetz, Richard R. *Ecclesiology for a global church: A people called and sent*. Maryknoll, NY: Orbis Books, 2008. s. 163. Překlad autora práce.

¹⁵⁶ Wood. s. 287. Překlad autora práce.

¹⁵⁷ Ve smyslu řádu – církvev je dle Gaillardetzova myšlení společenstvím, které má řád.

¹⁵⁸ Gaillardetz, Richard R. “Towards a New Theological Foundation for Ministry.” Richard Gaillardetz, April 2014. https://richardgaillardetz.files.wordpress.com/2014/04/ecclesiological_foundations_of_ministry_in_a_n_ordered_communion.pdf. s. 13. Překlad autora práce.

¹⁵⁹ Anglicky *non-ordained persons*; dalo by se též přeložit nesvěcené, nevysvěcené nebo neustanovené osoby.

¹⁶⁰ Zizioulas, John D. *Being as a communion: Studies in Personhood and the Church*. Crestwood: St. Vladimir’s seminary press, 1985. s. 215-216. Překlad autora práce.

¹⁶¹ Opět v angličtině *ordained*.

svého Mistra a Pána. Člověk ve křtu získává své *ordo*¹⁶² v církvi a v jejím poslání, je začleněn do společenství, které má řád a cíl.¹⁶³

Pokud budeme uvažovat o iniciaci do církve jako o celku, vidíme, že tato obsahuje *pomazání, vkládání rukou* a vstup do *eucharistického společenství*. V této události se děje změna ve třech dimenzích: 1) vertikální – „jsme pokřtěni do společenství s Bohem v Kristu mocí Ducha“¹⁶⁴; 2) horizontální – vstupujeme do nového vztahu (společenství) se všemi pokřtěnými; 3) externí neboli misijní – jsme „jsme pokřtěni do *poslání církve*.“¹⁶⁵

Při vstupu do církve tedy vstupujeme do tohoto *trojrozměrného církevního vztahu*, který utváří naši primární identitu věřících křesťanů. Z tohoto vztahu již nikdy nevystoupíme, a to i když přijmeme nějaký nový církevní vztah. Gaillardetz se zde odkazuje na Lumen Gentium, kde se kapitola o církvi jako Božím lidu nakonec dostala před kapitolu o hierarchii ve schématu *De Ecclesia*¹⁶⁶, takto byla zdůrazněna základní rovnost a důstojnost každého Ježíšova následovníka.¹⁶⁷ Vždyť „ještě předtím, než existují vysvěcení a nevysvěcení, duchovní a laici, jsou všichni členové církve věřící křesťané, pokřtěni, povolání ke společnému uřednictví v Kristu.“¹⁶⁸ A dále Gaillardetz píše:

¹⁶² Tedy v překladu z latiny *místo, pozici*. Mohli bychom hovořit o určitém křestním úřadě, který člověk přijímá okamžikem křtu, tento zahrnuje určitá práva i povinnosti, ale především nové místo v rámci církve – nové vztahy a podíl na misi církve.

¹⁶³ Gaillardetz, *Towards*. s. 13. Překlad autora práce.

¹⁶⁴ *Ibid.* s. 13-14. Překlad autora práce.

¹⁶⁵ *Ibid.* s. 5. Překlad autora práce.

¹⁶⁶ To znamená teologický traktát o církvi.

¹⁶⁷ Osborne, Kenan B. *Ministry: Lay ministry in the Roman Catholic Church, its history and theology*. Mahwah, N.J.: Paulist Press, 1993. s. 530n. Překlad autora práce.

¹⁶⁸ Gaillardetz, *Towards*. s. 3. Překlad autora práce.

Křtem jsme zasvěceni do Kristova těla – církve a v jistém smyslu v životě církve plně objevujeme sami sebe, svou pravou identitu. Zároveň jsme křtem do Kristova těla, církve, vtaženi mocí Ducha svatého do účasti na trojjediném Božím životě. Všichni křesťané jsou křtem povoláni k tomu, aby následovali cestu Ježíše z Nazareta, rostli ve svatosti a napomáhali dalšímu rozvoji Boží vlády. Tento závazek uvádí člověka do nové formy existence, do nového chápání lidského povolání.¹⁶⁹

Gaillardetzovo *uspořádaného společenství* nabízí nový rámec teologii služeb, neboť vidí církev jako tu, která „je sama o sobě služebným společenstvím, které plní poslání, jež jí bylo svěřeno Kristem.“¹⁷⁰ Uvedením do církve tedy každý pokřtěný dostává podíl na službě neboli misi církve. Koncept *uspořádaného společenství* tak Gaillardetz plynule rozvíjí v teologii *uspořádaných služeb*.

Koncept *uspořádaných služeb* dle Gaillardetze nabízí střední cestu mezi předkoncilní identifikací veškerých služeb se služebným kněžstvím a volným pojetím služeb jako jakékoliv křesťanské aktivity. Gaillardetz vidí rozdíl mezi uřednictvím, ke kterému jsou povoláni všichni a službami, které přijímají osoby povolané konkrétně k nim. Ve vymezení toho, kdy už se jedná o přijetí služby, je zásadní, děje-li se určité *církevní přemístění*¹⁷¹ neboli zaujetí nového místa v církevních společenství. To zahrnuje transformaci vztahu k tomuto společenství a k jeho členům, k Bohu, i ke světu.¹⁷²

3.4 TEOLOGIE SVĚCENÝCH SLUŽEB

Teologický rámec uspořádaných služeb nabízí svěží pohled na svěcené služby. Gaillardetz je opět zasazuje do kontextu relationality, který je pro něj typický. O tom, v jakém smyslu bychom měli rozumět svěcení ke službě, píše:

¹⁶⁹ Gaillardetz, Towards. s. 3.

¹⁷⁰ Wood. s. 288. Překlad autora práce.

¹⁷¹ V anglickém originále *ecclesial re-positioning*. Vzhledem k originalitě termínu používáme v české jazyce nezvyklé slovní spojení. Snažíme se tak o věrný překlad tohoto pojmu, který ani v anglickém originále není běžný.

¹⁷² Gaillardetz, Towards. s. 14-22. Překlad autora práce.

...není to udělení moci, co dělá vysvěceného služebníka, ale spíše *rekonfigurace* jeho osoby do nového služebního vztahu, který vyžaduje *zmocnění* Duchem svatým, které je nezbytné pro naplnění této služby. Nové *zmocnění* je funkcí nového služebního vztahu.¹⁷³

Pro vysvětlení této změny Gaillardetz používá termín relacionální ontologie. To znamená, že Duch svatý daruje člověku svátostnou moc v přímé návaznosti na nový církevní vztah, do kterého je uváděn. V tomto pojetí služba není definována jako prosté udělení svátostné moci.¹⁷⁴

„Svěcení tedy svěcence uvádí do podstatně nového církevního vztahu, který přesahuje vztah založený křesťanskou iniciací.“¹⁷⁵ Nový církevní vztah vzniklý svátostným svěcením neznamena v žádném případě zřeknutí se primárního vztahu každého pokřtěného, který křesťanskou iniciací. Křestní závazky zůstávají nadále platné i pro vysvěceného. Vysvěcený tak nabývá dvojího vztahu, pro věřící je jejich předsedajícím¹⁷⁶, ale s nimi je křesťanem.¹⁷⁷

Specifičnost svěcených služeb spočívá v tom, že člověk získává jedinečnou účast na apoštolském úřadu, „úřadu zaměřeném na výkon episkopátu neboli církevního dohledu na zachování apoštolské víry a církevního společenství.“¹⁷⁸ U kněze a biskupa je to obzvláště zřejmé s ohledem na jejich úlohu ve společenství, které mají za úkol vést.

¹⁷³ Gaillardetz, Towards. s. 21. Překlad autora práce.

¹⁷⁴ Wood. s. 285-288. Překlad autora práce.

¹⁷⁵ Gaillardetz, Towards. s. 19. Překlad autora práce.

¹⁷⁶ Zde by se dalo v kontextu Gaillardetzova díla uvažovat o termínech *moderátor* nebo *lídr společenství*, každopádně ten, kdo vykonává *pastorační leadership*.

¹⁷⁷ Srov. St. Augustine. Sermon. s. 340.

¹⁷⁸ Gaillardetz, Towards. s. 32. Překlad autora práce.

„Ať už se však jednalo o biskupa nebo později o presbytera, předsedání eucharistii vyplývalo z jejich faktického pastoračního vedení¹⁷⁹ společenství. Rozhodující byl jejich církevní vztah k místní církvi. Zmocnění ke svátostné službě se nabízelo s ohledem na jejich církevní vztah jako vůdců společenství.“¹⁸⁰

U jáhna je tomu jinak. Jáhen není svěcen k tomu, aby předsedal společenství. Jeho svěcení nezahrnuje nové zmocnění ke svátostné službě nad rámec toho, co mohou vykonávat všichni pokřtění, nemůže tedy předsedat liturgii. Avšak ve svěcení se mění jeho služební vztah ke komunitě, v podstatě se stává „ikonickým veřejným ztělesněním Krista služebníka.“¹⁸¹

Obnova stálého neboli trvalého diakonátu podle Gaillardetz představuje příklad posunu církve k více synodálního a relacionálního charakteru. Dochází totiž k narušení rigidně hierarchického pojetí svěcených služeb tzv. *cursus honorum*¹⁸², jelikož služba jáhna je v tomto případě trvalá, a tento neusiluje o další církevní postup.¹⁸³

Ohledně formace budoucích kněží Gaillardetz čerpá z myšlenek Karla Rahnera, kdy se odvolává na jeho pojetí svátostí. „Rahner trvá na tom, že *konsekrční svátosti* (např. křest, biřmování, pokání, kněžské svěcení) vždy předpokládají milost již přítomnou, ale nyní svátostně projevenou na věřícím novým způsobem.“¹⁸⁴

Člověk je tedy vnitřně disponován přijmout svátostné znamení, kdy se nově projeví milost v něm již přítomná. „Chápeme-li osobní charisma jako hmatatelný projev milosti, pak povolání k uspořádané službě zahrnuje uznání předchozí dispozice milosti k vykonávání dané služby.“¹⁸⁵

¹⁷⁹ Anglicy leadership. Dnes už se toto slovo běžně používá i v češtině, do české církve však ještě příliš neproniklo.

¹⁸⁰ Gaillardetz, Towards. s. 23. Překlad autora práce.

¹⁸¹ Ibid. s. 23. Překlad autora práce.

¹⁸² Určitý kariérní řád v církvi, který vznikl ve středověku. Kandidát na kněze získával jednotlivá svěcení, která vyvrcholila vysvěcením na kněze. Srov. Gaillardetz, The Synodal. s. 103. Více k římské podobě *cursus honorum* viz. Gaillardetz, Towards. s. 24.

¹⁸³ Srov. Gaillardetz, The Synodal. s. 103. Překlad autora práce.

¹⁸⁴ Gaillardetz, Towards. s. 17. Překlad autora práce.

¹⁸⁵ Ibid. s. 17. Překlad autora práce.

Konkrétní služba by tedy měla začít rozlišením zvláštního charismatu pro budování církve v jejím poslání. Pokud chápeme, že „nejpodstatnější (nikoli však jedinou) identitou kněze je být pastýřem“¹⁸⁶, nutně nás to vede k zamyšlení, zda k tomuto rozlišování charismatu *pastoračního leadershipu* skutečně dochází. Kandidát kněžství již před svěcením musí nutně prokazovat schopnosti potřebné k vykonávání funkčního leadershipu ve společenství.

Selhání v oblasti rozlišování charismat ke službě „způsobilo v životě církve velkou škodu.“¹⁸⁷ Církev a její členové často trpěli a trpí nevyhovující službou zejména svěcených služebníků, kteří, ačkoliv mohou vést svatý život a mít dobré úmysly, nemají charisma *pastoračního leadershipu*.¹⁸⁸

Synodální model církve, kde celé společenství církve *kráčí společně*, nutně zahrnuje reformu formace presbyterů. Nelze ospravedlnit současný *kvazimonastický* model, který „odděluje seminaristy od lidí, jimž mají pomáhat s jejich každodenními starostmi.“¹⁸⁹

Gaillardetz zároveň vyzývá k reformě výběru kandidátů ke službě presbytera tak, aby se dal zásadní důraz na rozlišování charisma k *pastoračního leadershipu*. Gaillardetz vyzývá k rozvoji církevních struktur, které by tomuto napomáhaly, a také ke změně požadavků přijetí do formace. „Církev si nemůže dovolit limitovat okruh uchazečů pouze na celibátní muže. Kvalita církevního leadershipu může jen utrpět, pokud se okruh uchazečů uměle omezí.“¹⁹⁰

Co se týká biskupské služby, Gaillardetz uvádí mnoho podnětů k jejímu správnému výkonu. Některé z nich jsme zmínili již v kapitole o Autoritě a Magisteriu. Zde můžeme připomenout důležitost vztahu mezi biskupem a místní církví, tedy jemu

¹⁸⁶ Gaillardetz, Towards. s. 21. Překlad autora práce. Gaillardetz zde čerpá od Karla Rahnera. Srov. Rahner, Karl. “Pastoral Ministries and Community Leadership.” Essay. In *Theological Investigations* 19, Vol. 19. New York: Crossroad, 1983. s. 75.

¹⁸⁷ Gaillardetz, Towards. s. 16. Překlad autora práce.

¹⁸⁸ Srov. Ibid. s. 15n.

¹⁸⁹ Wood. s. 290. Překlad autora práce.

¹⁹⁰ Gaillardetz, Richard R. “A Profile of Well-Formed Priest.” Essay. In *Priestly Ministry and the People of God: Hopes and Horizons*, edited by Richard R. Gaillardetz, Thomas H. Groome, and Richard Lennan, 37–45. Maryknoll, NY: Orbis Books, 2022. Překlad autora práce.

svěřeným lidem. Tento vztah „je třeba posílit zákazem udělování titulárních stolců, větší roli lidu při výběru biskupů a nepřenášením (překládáním) biskupů z jednoho stolce na druhý jako formy církevního povýšení.“¹⁹¹

3.5 TEOLOGIE NESVĚCENÝCH SLUŽEB

Díky začlenění svěcených služeb do kontextu *uspořádaného společenství* a *uspořádaných služeb* se vytváří prostor pro větší diverzitu služeb v církvi bez prostého omezení pojmu služba pouze na službu ordinovanou. Svěcený služebník nestojí někde mimo společenství nebo nad ním, ale je jeho součástí a jeho služba je dána vztahem k tomuto konkrétnímu společenství.

Gaillardetz navrhuje vedle svěcených služeb další kategorie, do kterých by se služby podle jejich charakteru řadily. Tento jeho návrh vychází z přesvědčení, že termín *laický služebník*, případně *laický církevní služebník*¹⁹², jsou pojmy nepatřičné, se zavádějícím významem zejména kvůli historii termínu laik. Laik¹⁹³ byl a je v církvi spojován s určitou pasivitou, která je vlastní tomuto pojmu v historickém kontextu. Gaillardetz se tak brání vytváření opozice klerik-laik, protože tento jazyk definuje pokřtěného člověka negativně – tím, co není, a co nemůže. Jako výchozí bod ke službám naopak uvádí křest, učednictví Ježíše Krista a teologii Božího lidu.¹⁹⁴

¹⁹¹ Wood. s. 291. Překlad autora práce. Mnohé další důležité výzvy k výkonu biskupské služby jsou popsány viz. Wood. s. 290-291.; Dále viz. Gaillardetz, The Synodal. s. 103. Mezi církevními dokumenty, které již reflektují synodální model fungování církve je třeba zmínit dokument Australské biskupské konference: “Light from the Southern Cross.” Catholic Religious Australia, August 15, 2020. [https://static1.squarespace.com/static/5acea6725417fc059ddcc33f/t/5f3f79e41aac2871be0fba5c/1597995610389/The+Light+from+the+Southern+Cross+FINAL+\(15+August+2020\).pdf](https://static1.squarespace.com/static/5acea6725417fc059ddcc33f/t/5f3f79e41aac2871be0fba5c/1597995610389/The+Light+from+the+Southern+Cross+FINAL+(15+August+2020).pdf). A dále je zde také na místě uvést jeho recenzi od Gaillardetze: Gaillardetz, Richard. “May the Global Church Discover ‘Light from the Southern Cross.’” Parish Online — Canberra and Goulburn, June 3, 2020. http://cg.org.au/Portals/55/ParishData/Id344/Uploads/Events/200607_Commentary_TheLightFromTheSouthernCross.pdf. Jistě by se dalo biskupské službě věnovat mnohem hlouběji, zde však na to již nemáme prostor.

¹⁹² Případně laická služba a laická církevní služba.

¹⁹³ Více k pojmu laik a Gaillardetzově pohledu na laicitu celé církve, která se nachází ve světě, a jejímž posláním je být svátostí univerzální spásy, viz. Gaillardetz, Re-Thinking. s. 13.

¹⁹⁴ Srov. Gaillardetz, Re-Thinking. s. 31n; Gaillardetz, Towards. s. 25-27.

Zatímco biskupové na II. vatikánském koncilu usilovně pracovali na rozvoji pozitivní teologie laiků, ovoce jejich práce lze podle mého názoru lépe číst jako pozitivní teologii všech pokřtěných, *christifideles*, jako Ježíšových následovníků a členů Božího lidu.¹⁹⁵

Vedle svěcených služeb Gaillardetz tedy nabízí kategorie služeb instalovaných a služeb pověřených.¹⁹⁶ Gaillardetz píše: „Může být tedy užitečné uvažovat o třech různých kategoriích uspořádaných služeb konstituovaných třemi různými formami liturgické ritualizace: *ordinované* služby, *instalované* služby a *pověřené* služby.“¹⁹⁷ O službách ordinovaných jsme již pojednali v předchozí kapitole, pojďme si tedy v krátkosti nastínit, co Gaillardetz myslí oněmi dalšími kategoriemi.

3.5.1 Instalované služby

Instalované služby by měly splňovat následující podmínky: 1) nezávislost na přípravě ke svěcení, 2) určitá stálost služby ve společenství, 3) delší formace služebníků, 4) liturgická instalace jako forma zmocnění ke službě.¹⁹⁸

Mezi tyto služby bychom mohli zařadit ku příkladu služba akolyty a lektora, tyto jsou v církvi ustanoveny pro pokřtěné muže již v motu proprio *Ministeria quaedam* Pavlem VI roku 1972. Pro budování církve v jejím poslání by bylo vhodné zavést další služby podle potřeb daného regionu. Obecně by se sem měla řadit služba pastoračního asistenta. V kontextu církve v USA tam Gaillardetz dále řadí: „vedoucí křesťanské formace, pastorační pracovníky pro mládež, pastorační pracovníky pro rodinný život, vedoucí *RCIA*¹⁹⁹ a *liturgisty*²⁰⁰.“ V Latinské Americe naproti tomu funguje služba

¹⁹⁵ Gaillardetz, Towards. s. 26. Překlad autora práce.

¹⁹⁶ Installed and commissioned v anglickém originále.

¹⁹⁷ Gaillardetz, Towards. s. 25. Překlad autora práce.

¹⁹⁸ Ibid. s. 28. Překlad autora práce.

¹⁹⁹ *The Rite of Christian Initiation of Adults – Obřad křesťanské iniciace dospělých*. Jedná se tedy o ty, co mají na starost přípravu dospělých katechumenů na přijetí iniciačních svátostí.

²⁰⁰ Úkolem této služby je zejména starost o krásu a důstojnost liturgie na úrovni farnost/společenství.

*delegados de la palabra*²⁰¹, v Africe pak služba vedení místních komunit.²⁰²

Pokus o zavedení této kategorie služeb s vlastní liturgickým uvedením do služby je „snahou obnovit liturgický rozměr jakéhokoli církevního přemístění.“²⁰³ Takový rituál by měl zahrnovat modlitbu k Duchu svatému, aby *zmocnil* tohoto nového služebníka, dále rozměr komunitního vyslání a také veřejnou formalizaci nového vztahu ke společenství.²⁰⁴

3.5.2 Pověřené služby

Pověřené služby na rozdíl od služeb instalovaných neobsahují nutnost dlouhodobé formace a stability. Přesto však uvádějí člověka do nového vztahu ke společenství. Gaillardetz sem řadí službu katechetů, lektorů a kantorů ve farnosti, dále mimořádných rozdělovatelů svatého přijímání při liturgii a těch, kteří donáší eucharistii nemocným, a také pro nás poněkud překvapivě službu „zajišťování liturgické pohostinnosti a pořádku.“²⁰⁵

Tyto služby zahrnují nutnost určité formace, zodpovědnosti a vykazatelnosti a také *rituálního zmocnění* ke službě. V našem kontextu by se tyto služby měly řídit na úrovni farností, případně děkanátů.

²⁰¹ Tedy hlasatelé slova, jedná se o něco na způsob našich katechetů, ale zřejmě s výraznějšími pravomocemi a zodpovědností – bývají pověřeni pro určitou oblast.

²⁰² Srov. Gaillardetz, Towards. s. 28. K těmto službám bychom mohli také zařadit službu katechisty, kterou jsme v díle Richarda Gaillardetze nenašli, to ale může být dáno také jejím nedávným zřízením papežem Františkem – jedná se o rok 2021. Srov. Pope Francis. “Apostolic Letter Antiquum Ministerium.” Apostolic Letter issued “Motu Proprio” by the Supreme Pontiff Francis “Antiquum ministerium” (10 May 2021) | Francis, May 10, 2021. https://www.vatican.va/content/francesco/en/motu_proprio/documents/papa-francesco-motu-proprio-20210510_antiquum-ministerium.html.

²⁰³ Gaillardetz, Towards. s. 29. Překlad autora práce.

²⁰⁴ Ibid. Překlad autora práce.

²⁰⁵ Ibid. s. 30. Překlad autora práce. Jedná se o ty, kteří vítají účastníky bohoslužby, měli by vytvářet atmosféru pohostinnosti a otevřenosti hlavně pro cizince – neetablované příchozí. Je nanejvýš vhodné, aby kdo vykonává tuto službu měl charisma pohostinnosti. Viz. Gaillardetz, Richard R. “Hospitality and Parish Life.” Richard Gaillardetz, April 2014. https://richardgaillardetz.files.wordpress.com/2014/04/hospitality_and_parish_life.pdf.

Závěrem je třeba připomenout apel na různorodost v jednotě, ke které nás zve Duch svatý na našem synodální putování. Služby v jednotlivé lokální církvi mají odpovídat místním potřebám. V rámci plné realizace synodální církve pak „budou inkulturované laické služby různorodé v závislosti na potřebách a zdrojích místních církví.“²⁰⁶

3.6 TESTAMENT RICHARDA GAILLARDETZE

Ve svém díle *Loving and Reforming a Holy yet Broken Church*, zanechává Gaillardetz určitou *teologickou závěť*, tento svůj odkaz formuluje do tří úkolů nezbytných pro smysluplnou a trvalou církevní reformu.

(1) musíme se náležitě zabývat institucionální realitou církve; (2) musíme usilovat o reflexivní rovnováhu mezi nároky autoritativní tradice a požadavkem odpovědné kritiky; (3) musíme si plně uvědomit přínos *smyslu věřících pro víru*.²⁰⁷

3.6.1 Institucionální realita církve

Pokud uvažujeme o církvi v souvislosti s jejím posláním, nesmíme zapomínat na její **institucionální rovinu**. „Jistě, nesmíme církev redukovat na její institucionální rozměr, ale jakékoli plošné odmítání institucionálního života církve ve službách církevní reformy je zavádějící a odsouzené k neúspěchu.“²⁰⁸

Církev jistě není pouhou lidskou institucí, ale přiznání této její lidské dimenze nám může velmi pomoci, protože otevírá pole analýze jejích struktur nejen z teologického a historického pohledu, ale dává prostor též analýze sociologické. „Účinná církevní reforma bude vyžadovat pečlivé zvážení konkrétních omezení a možností spojených s konkrétními církevními strukturami.“²⁰⁹ Toto vyhodnocování by mělo využívat všechny nástroje, které nám moderní doba nabízí.²¹⁰

Zároveň je třeba mít na paměti, že církev není dílem pouze Ježíše Krista, ale že

²⁰⁶ Wood. s. 290. Překlad autora práce.

²⁰⁷ Gaillardetz, *Loving*. s. 65. Překlad autora práce.

²⁰⁸ *Ibid.* s. 66. Překlad autora práce.

²⁰⁹ *Ibid.* s. 70. Překlad autora práce.

²¹⁰ *Srov. Ibid.* s. 65-70.

ji od jejího prvopočátku utváří Ducha svatý a jeho moc. V naší západní ekleziologii máme tendenci soustředit se na historické zřízení církve Kristem spíše než na její ustanovení Duchem. „Instituce je něco, co je nám předkládáno jako fakt, víceméně hotová věc.“²¹¹ Ale ono je tomu trochu jinak. Církev není *hotovou realitou*, naopak jedná se o dynamickou skutečnost. „V konstituci církve Duchem svatým musíme připustit trvalou, dynamickou přítomnost Ducha, který nadále formuje a utváří církev prostřednictvím lidské svobody.“²¹²

3.6.2 Rovnováha mezi nároky autoritativní tradice a odpovědnou kritikou

Církev tedy naslouchá Duchu a uskutečňuje sebe sama. Pro věrné uskutečňování této dynamické reality je nutná otevřenost stálé reformě církve. Při provádění této reformy církve je zásadním předpokladem správné **přijímání a interpretace tradice církve**. Gaillardetz uvádí dva postoje k této interpretaci, které považuje za zásadní:

...jednak afirmativní hermeneutiku důvěry, která zůstává přesvědčena o schopnosti tradice věrně zprostředkovávat evangelium Ježíše Krista a cestu k autentickému uřednictví; jednak kritickou hermeneutiku podezíravosti, která odhaluje předsudky, slepá místa a zkreslení naší tradice.²¹³

Pro jednotu církve a věrnost jejímu poslání je zásadní udržovat tyto postoje v rovnováze, aby umožňovaly produktivní napětí. Toto zdravé napětí vyžaduje od každého pokřtěného otevřenost a změnu myšlení, aby padly hradby mezi jednotlivými názorovými skupinami, a aby se mohla naplnit *kultura setkání*, po které volá papež František. Inspirováni Jákobem jsme povoláni „zápasit s naší tradicí, se všemi jejími dary i nedostatky, dokud se neukáže svítání.“²¹⁴

3.6.3 Plné přijetí *sensus fidelium*

Rozvoj tradice v synodální církvi úzce souvisí s pojmem *sensus fidelium*, který přispívá k utváření doktríny v církvi v kultuře naslouchání. Každý věřící se tedy svou žitou vírou podílí na vývoji církevního učení. Vždyť Slovo promlouvá v životě každého

²¹¹ Zizioulas. s. 140. Překlad autora práce.

²¹² Gaillardetz, Towards. s. 12. Překlad autora práce.

²¹³ Gaillardetz, Loving. s. 72. Překlad autora práce.

²¹⁴ Ibid. s. 75. Překlad autora práce.

věřícího, který ve křtu dostal dar Ducha svatého.

Koncil představil zjevení nikoli primárně jako údaje nebo učení, ale jako událost božské komunikace, v níž Bůh s námi sdílí své vlastní já v osobě Ježíše Krista, a to mocí Ducha. Toto živé Slovo je nabídnuto nejen papeži a biskupům, ale všem věřícím křesťanům.²¹⁵

Je třeba, aby věřící vnímali, že jejich angažovanost je v církvi vítána. Tak se různé problémy a skandály stanou spíše výzvou než pobídkou k odchodu z církve. V životě církve jsme voláni prakticky naplňovat učení o stejné důstojnosti všech pokřtěných v rámci společenství.²¹⁶

²¹⁵ Gaillardetz, Loving. s. 76. Překlad autora práce.

²¹⁶ Srov. Ibid. s. 80. Překlad autora práce.

ZÁVĚR

Hlavním těžištěm práce bylo zpracování díla Richarda Gaillardetze se zaměřením na teologii služeb a vnesení jeho myšlenek do českého prostředí. Naši snahou bylo tedy zanalyzovat jeho dílo a identifikovat klíčové prvky jeho teologické reflexe. Úkol to nebyl věru snadný. Veškeré Gaillardetzovy texty, ze kterých jsme mohli čerpat, byly v anglickém jazyce. Náročnost našeho počínání zvyšovalo i to, že samotného autora a jeho dílo, natož autorův příspěvek do oblasti teologie služeb, ještě nikdo ve formě absolventské nebo kvalifikační práce nezpracoval.

Úvodní kapitolou jsme zamýšleli poskytnout čtenáři potřebnou základnu pro srozumitelné uchopení tohoto specifického tématu, které veřejnosti v našem prostředí příliš srozumitelné není. Domníváme se, že právě skrze Ježíšovu autoritu, jeho trojí úřad a podíl všech pokřtěných na tomto úřadu může čtenář získat hlubší porozumění službám v církvi – vždyť v *mozaice* křesťanské teologie je jen málo pojmů tak klíčových jako autorita Ježíše Krista. Správné porozumění významu této autority je klíčové pro život církve i křesťana.

Ve druhé kapitole jsme po krátkém představení života a díla Richarda Gaillardetze navázali na první kapitolu. Tentokrát jsme se na téma církevní autority dívali očima Gaillardetze, o němž jeho kolega teolog Denis Doyle prohlásil, že je „autoritou na autoritu v církvi“²¹⁷ Jeho dílo v této oblasti je skutečně obsáhlé a jistě by se dalo rozepsat mnohem podrobněji. My jsme se však snažili identifikovat ty prvky jeho teologické reflexe, které by se hodily do konceptu této práce, a odpovídajícím způsobem je zpracovat.

Ve třetí kapitole jsme postupně přes jednotlivé *výškové tábory*, kterými je nutno projít při cestě na *vrchol*, pronikali k jádru teologie služeb v Gaillardetzově díle. Tyto *výškové tábory* tvořily synodalita, uspořádané společenství a křest. Gaillardetzovo uspořádané služby s kategoriemi ordinovaných, instalovaných a pověřených služeb se pak nacházely na konci této dlouhé *expedice*.

²¹⁷ Doyle. s. 267. Překlad autora práce. O tomto svědčí i používání jeho knih jako povinné literatury ve výuce ekleziologie a úvodu do teologie, o kterém píše Doyle ve svém článku. Srov. Doyle. s. 272.

Cílem naší práce bylo představit ekleziologii Richarda Gaillardetze se zaměřením na oblast služeb v katolické církvi. Vzhledem k tomu, co jsme uvedli výše, se domníváme, že naše práce tento cíl splnila. Zároveň jsme si plně vědomi, že se jedná o pouhé základní představení díla této významné teologické autority. Máme naději, že se naše práce stane pomyslným *odrazovým můstkem* pro další teologickou reflexi Gaillardetzova díla a teologie služeb. Za největší přínos této práce považujeme právě představení Gaillardetzova díla a nabídnutí jeho myšlenek české teologické obci.

Autorovi práce osobně dodala četba a zpracování Gaillardetzových myšlenek novou naději a vizi církve, po které touží. Církve, která je skutečně jedním lidem Božím, kde nemá místo systém kast, kde každý cítí podporu a využívá svá charismata pro dobro všech. Církve, která naslouchá, a kde každý nalézá své místo a svůj domov. Máme naději, že i toto skromné dílo přispěje k naplnění této vize.

ANOTACE

Autor: Jakub Ertl

Název práce: Teologie služeb v církvi v díle Richarda Gaillardetze

Instituce: Katedra systematické teologie CMTF UP v Olomouci

Vedoucí práce: Josef Mikulášek Ph.D.

Počet stran: 66

Klíčová slova: ekleziologie, teologie služeb, Gaillardetz, Ježíšova autorita, tria munera, II. vatikánský koncil, Boží lid, autorita v církvi, moc v církvi, synodalita, křest, uspořádané společenství, uspořádané služby, svěcené služby, nesvěcené služby

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá teologií služeb v díle Richarda Gaillardetze. Nejprve popisuje autoritu Ježíše Krista a podíl pokřtěných na této Kristově autoritě v situaci katolické církve před II. vatikánským koncilem. Následně představuje zásadní změny v ekleziologii na II. vatikánském concilu, která se zaměřuje na teologii Božího lidu a jeho účasti na trojím úřadu Krista. Poté je představena osoba teologa Richarda Gaillardetze a klíčové prvky jeho ekleziologie se zaměřením na autoritu a moc v církvi. Práce se dále věnuje tématům synodality, hierarchie, křestní iniciace a teologie svěcených a nesvěcených služeb v díle Richarda Gaillardetze. Na závěr je zpracován také jeho teologický testament.

SUMMARY

ERTL, Jakub. Theology of ministry in the Church in the work of Richard Gaillardetz.

The thesis deals with the theology of ministry in the work of Richard Gaillardetz. It first describes the authority of Jesus Christ and the participation of the baptized in this authority of Christ in the situation of the Catholic Church before Vatican II. It then presents the major changes in ecclesiology at Vatican II, focusing on the theology of the people of God and their participation in the threefold office of Christ. The person of the theologian Richard Gaillardetz and the key elements of his ecclesiology are then introduced, focusing on authority and power in the Church. The thesis then explores the themes of synodality, hierarchy, baptismal initiation, and the theology of ordained and unordained ministry in the work of Richard Gaillardetz. Finally, his theological testament is also elaborated.

BIBLIOGRAFIE

Písmo sv.

Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih), český ekumenický překlad. Praha: Česká biblická společnost, 1995.

Koncilní dokumenty

“Dekret o apoštolátu laiků *Apostolicam Actuositatem*.” In *Dokumenty II. Vatikánského Koncilu*, 379–413. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002.

“Konstituce o posvátné liturgii *Sacrosanctum concilium*.” In *Dokumenty II. Vatikánského Koncilu*, 125–171. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002.

“Pastorální konstituce o církvi v dnešním světě *Gaudium et spes*.” In *Dokumenty II. Vatikánského Koncilu*, 173–266. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002.

“Věroučná konstituce o církvi *Lumen Gentium*.” In *Dokumenty II. Vatikánského Koncilu*, 29–100. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002.

Ostatní dokumenty magisteria a Svatého stolce

Jan Pavel II. *Christifideles Laici*. Praha: Zvon, 1990.

Kodex Kanonického Práva: Úřední znění textu a překlad do češtiny: Latinsko-české vydání S věcným rejstříkem. Praha: Zvon, České Katolické nakl., 1994.

Papež František. “Apoštolská Konstituce o Římské Kurií a Její Službě Církvi ve Světě *Praedicate Evangelium*.” ČBK, 2023. https://cbk.cirkev.cz/dokumenty/acta-cbk-2022_171.

Pope Francis. “Apostolic Letter *Antiquum Ministerium*.” Apostolic Letter issued “*Motu Proprio*” by the Supreme Pontiff Francis “*Antiquum ministerium*” (10 May 2021) | Francis, May 10, 2021. https://www.vatican.va/content/francesco/en/motu_proprio/documents/papa-francesco-motu-proprio-20210510_antiquum-ministerium.html.

Texty Richarda Gaillardetze

- Gaillardetz, Richard R. "A Profile of Well-Formed Priest." Essay. In *Priestly Ministry and the People of God: Hopes and Horizons*, edited by Richard R. Gaillardetz, Thomas H. Groome, and Richard Lennan, 37–45. Maryknoll, NY: Orbis Books, 2022.
- Gaillardetz, Richard R. *By what authority?: Foundations for Understanding Authority in the Church*. Collegetown, MN, USA: Liturgical Press Academic, 2018.
- Gaillardetz, Richard R. *Ecclesiology for a global church: A people called and sent*. Maryknoll, NY: Orbis Books, 2008.
- Gaillardetz, Richard R. "Hospitality and Parish Life." Richard Gaillardetz, April 2014. https://richardgaillardetz.files.wordpress.com/2014/04/hospitality_and_parish_life.pdf.
- Gaillardetz, Richard R. "Power and Authority in the Church: Emerging Issues." Essay. In *A Church with Open Doors: Catholic Ecclesiology for the Third Millennium*, edited by Richard R. Gaillardetz and Edward P. Hahnenberg, 87–111. Collegetown, MN: Liturgical Press, 2015.
- Gaillardetz, Richard R. "Synodální Způsob Služby a Uspořádání Církve." Getsemany, January 2022. <http://www.getsemany.cz/node/3929>.
- Gaillardetz, Richard R. "The Authority of Scripture and Tradition." Essay. In *By What Authority?: Foundations for Understanding Authority in the Church*, 37–92. Collegetown, MN: Liturgical Press, 2018.
- Gaillardetz, Richard R. "The Ecclesiological Foundations of Ministry within an Ordered Communion." Essay. In *Ordering the Baptismal Priesthood: Theologies of Lay and Ordained Ministry*, edited by Susan K. Wood and Michael Downey, 26–51. Collegetown, MN: Liturgical Press, 2003.
- Gaillardetz, Richard R. "The Ecclesiological Foundations of Modern Catholic Social Teaching." Essay. In *Modern Catholic Social Teaching: Commentaries and Interpretations*, edited by Kenneth R. Himes, 72–98. Washington, D.C.: Georgetown University Press, 2005.
- Gaillardetz, Richard R. "The Synodal Shape of Church Ministry and Order." *Concilium* 2021, no. 2 (2021): 98–108.
- Gaillardetz, Richard R. "Towards a New Theological Foundation for Ministry." Richard Gaillardetz, April 2014. https://richardgaillardetz.files.wordpress.com/2014/04/ecclesiological_foundations_of_ministry_in_an_ordered_communion.pdf.
- Gaillardetz, Richard R. *When the magisterium intervenes the magisterium and theologians in today's Church*. Collegetown, MN: Liturgical Press, 2012.

Gaillardetz, Richard, Richard Lennan, and Thomas Groome, eds. "To Serve the People of God: Renewing the Conversation on Priesthood and Ministry." Boston College, December 27, 2018. <https://www.bc.edu/content/dam/bc1/schools/stm/faculty-research/Origins - To Serve the People of God - 27 Dec 2018.pdf>.

Gaillardetz, Richard. "Loving and Reforming a Holy but Broken Church." *Worship* 97 (January 2023): 62–81.

Gaillardetz, Richard. "May the Global Church Discover 'Light from the Southern Cross.'" Parish Online — Canberra and Goulburn, June 3, 2020. http://cg.org.au/Portals/55/ParishData/Id344/Uploads/Events/200607_Commentary_TheLightFromTheSouthernCross.pdf.

Gaillardetz, Richard. "Re-Thinking the Lay/Clergy Distinction - Richard Gaillardetz." Richard Gaillardetz, 2014. https://richardgaillardetz.files.wordpress.com/2014/04/rethinking_the_lay-clergy_distinction.pdf.

Ostatní literatura

Abeyasingha, Nihal. "Pope Francis' Reform of Curia Authority as Service-Communion-Participation-Evangelization." ResearchGate, August 2022. https://www.researchgate.net/publication/362432747_PRAEDICATE_EVANGELIUM_POPE_FRANCIS'_REFORM_OF_CURIA_Authority_as_Service-Communion-Participation-Evangelization.

Arnold, Franz Xaver. *Glaubensverkündigung und Glaubensgemeinschaft: Beiträge zur theologie der verkündigung, der pfarrei und des laientums*. Düsseldorf: Patmos, 1955.

Austin, Victor Lee. *Up with authority: Why we need authority to flourish as human beings*. New York: Continuum International Publishing Group Ltd, 2010.

Beal, John P. "Something There Is That Doesn't Love a Law: Canon Law and Its Discontents." Essay. In *The Crisis of Authority in Catholic Modernity*, edited by Michael James Lacey and Francis Oakley. Oxford: Oxford University Press, 2011.

"Ceremony Commemorating the 50th Anniversary of the Institution of the Synod of Bishops (17 October 2015): Francis." Ceremony commemorating the 50th Anniversary of the Institution of the Synod of Bishops (17 October 2015) | Francis, October 17, 2015. https://www.vatican.va/content/francesco/en/speeches/2015/october/documents/papa-francesco_20151017_50-anniversario-sinodo.html.

- Chapman, Mark. "Authority." Essay. In *The Routledge Companion to the Christian Church*, edited by Gerard Mannion and Lewis Mudge, 497–510. New York: Routledge, 2008.
- Congar, Yves. *HDG; Bd. III, 3c*. Freiburg/Basel/Wien, 1971.
- Congar, Yves. *Power and poverty in the Church*. London: Geoffrey Chapman, 1964.
- Congar, Yves. "Reception as an Ecclesiological Reality." *Concilium* 77 (1972): 43–68.
- Congar, Yves. "The Church Is Made by the Spirit." Essay. In *I Believe in the Holy Spirit*. New York: Crossroad Pub. Co., 1997.
- Conway, Eamonn. "Ministry." Essay. In *The Routledge Companion to the Christian Church*, edited by Gerard Mannion and Lewis Mudge, 550–59. New York: Routledge, 2008.
- Douglas, J. D., ed. *Nový Biblický slovník*. Praha: Návrat domů, 2009.
- Doyle, Dennis M. "Richard R. Gaillardetz: An Appreciation of the Ecclesialogist and His Work." *Ecclesiology* 19, no. 3 (October 20, 2023): 265–79. <https://doi.org/10.1163/17455316-19030003>.
- Forte, Bruno. *The Church, icon of the Trinity: A brief study*. Boston, MA: St. Paul Books & Media, 1991.
- Hood, Adam. "Governance." Essay. In *The Routledge Companion to the Christian Church*, edited by Gerard Mannion and Lewis Mudge, 536–49. New York: Routledge, 2008.
- International Theological Commission. *Sensus fidei: In the life of the Church*. London: Catholic Truth Society, 2014.
- Joyce, James. *PORTRÉT UMĚLCE v jinošských Letech*. Praha: Argo, 2012.
- Keane, James T. "Friends and Colleagues Remember Richard Gaillardetz, Theologian, Mentor and Witness." *America Magazine*, November 9, 2023. <https://www.americamagazine.org/faith/2023/11/09/gaillardetz-theologian-obituary-246468>.
- Komonchak, Joseph A. "Authority and Magisterium." Essay. In *Vatican Authority and American Catholic Dissent: The Curran Case and Its Consequences*, edited by William W. May, 103–14. New York: Crossroad, 1987.
- Lakeland, Paul. "The Laity." Essay. In *From Trent to Vatican II Historical and Theological Investigations*, edited by Raymond F. Bulman and Frederick J. Parrella, 193–208. New York: Oxford University Press, 2006.

- Lash, Nicholas. "Authors, Authority, and Authorization." Essay. In *Authority in the Roman Catholic Church: Theory and Practice*, edited by Bernard Hoose. Burlington: VT: Ashgate Publishers, 2002.
- "Light from the Southern Cross." Catholic Religious Australia, August 15, 2020. [https://static1.squarespace.com/static/5acea6725417fc059ddcc33f/t/5f3f79e41aac2871be0fba5c/1597995610389/The+Light+from+the+Southern+Cross+FINAL+\(15+August+2020\).pdf](https://static1.squarespace.com/static/5acea6725417fc059ddcc33f/t/5f3f79e41aac2871be0fba5c/1597995610389/The+Light+from+the+Southern+Cross+FINAL+(15+August+2020).pdf).
- Madar, Martin. *The church of god and its human face: The contribution of Joseph A. Komonchak to ecclesiology*. Eugene, OR: Pickwick Publications, 2021.
- Mühlen, Heribert. *Una mystica persona: Die kirche als das mysterium der heilsgeschichtlichen identität des heiligen Geistes in Christus und den christen; eine person in Vielen Personen*. München: Schönigh, 1968.
- Neuner, J., and H. Roos. *Der Glaube der Kirche in den Urkunden der Lehrverkündigung*. Regensburg, 1961.
- Neuner, Peter. *Laici a klérus?: Společenství božho lidu*. Praha: Vyšehrad, 1997.
- Osborne, Kenan B. *Ministry: Lay ministry in the Roman Catholic Church, its history and theology*. Mahwah, N.J: Paulist Press, 1993.
- Osborne, Kenan B. *Ministry: Lay ministry in the Roman Catholic Church*. New York: Paulist, 1993.
- O'Meara, Thomas F. "Divine Grace and Human Nature as Sources for the Universal Magisterium of Bishops." *Theological Studies* 64, no. 4 (December 2003): 683–706. <https://doi.org/10.1177/004056390306400401>.
- Rahner, Karl. *Confrontations 2*. New York: Seabury Press, 1974.
- Rahner, Karl. "Pastoral Ministries and Community Leadership." Essay. In *Theological Investigations* 19, Vol. 19. New York: Crossroad, 1983.
- Rausch, Thomas P. "Leadership and Governance in the Church." Essay. In *The Cambridge Companion to Vatican II*, edited by Richard R. Gaillardetz, 232–47. Cambridge, United Kingdom: Cambridge University Press, 2020.
- Rolheiser, Ron. "Richard 'Rick' Gaillardetz - Rip." Fr. Ron Rolheiser, OMI, November 27, 2023. <https://ronrolheiser.com/richard-rick-gaillardetz-rip/>.
- Ryan, Fainche. "A Theology of Ministry." *The Furrow* 60, no. 11 (2009): 588–95. <http://www.jstor.org/stable/27808942>.
- Schillebeeckx, Edward. *The church with a human face*. New York: Crossroad, 1985.

Spadaro, Antonio, and Pope Francis. *A big heart open to god: A conversation with pope Francis*. New York: HarperOne, 2013.

St. Augustine. *Sermon*.

“Středověk.” Wikipedia, February 21, 2024.
<https://cs.wikipedia.org/wiki/St%C5%99edov%C4%Bk>.

Sullivan, Kathleen. “In Memoriam: Richard Gaillardetz.” In Memoriam: BC theologian and author Richard Gaillardetz, November 2023.
<https://www.bc.edu/bc-web/sites/bc-news/articles/2023/fall/in-memoriam--bc-theologian-and-author-richard-gaillardetz.html>.

Theobald, Michael. “Problém Úradů – Zacházení S Biblí v Katolické Církvi.” Getsemany, September 2023. <http://www.getsemany.cz/node/4167>.

Wood, Susan K. “‘Ordered Ministries’ for a Missionary and Global Church: The Contribution of Richard R. Gaillardetz.” *Ecclesiology* 19, no. 3 (October 20, 2023): 280–95. <https://doi.org/10.1163/17455316-19030004>.

Zizioulas, John D. *Being as a communion: Studies in Personhood and the Church*. Crestwood: St. Vladimir’s seminary press, 1985.

SEZNAM ZKRATEK

Zkratky dokumentů II. vatikánského koncilu:

- AA** = dekret o apoštolátu laiků *Apostolicam Actuositatem*
GS = pastorální konstituce o církvi v dnešním světě *Gaudium et spes*
LG = věroučná konstituce o církvi *Lumen gentium*
SC = konstituce o posvátné liturgii *Sacrosanctum Concilium*

Jiné zkratky:

- PE** = Apoštolská konstituce o římské kurii a její službě církvi ve světě *Praedicate Evangelium*

Zkratky biblických knih jsou uváděny podle českého ekumenického překladu. Viz. prameny.